Bijlagenboek bij ***Ruimte! Toekomstvisie op de nieuwe gemeente Het Hogeland***

Bijlage 1. Overzicht activiteiten in het kader van de visieontwikkeling

Participatietraject

Het participatietraject bestaat uit een reeks sessies met colleges, raden en inwoners van de vier BMWE-gemeenten, afgesloten door het congres op 23 maart 2017 in Zuidwolde. Een overzicht van dit traject:

- oktober 2016, bijeenkomst B&W

- 13 januari 2017, bijeenkomst B&W
- 14 februari 2017, bijeenkomst B&W

- 9 november 2016, bijeenkomst MT's

- 29 november 2016, bijeenkomst gemeenteraden
- 6 februari 2017, bijeenkomst gemeenteraden

- 9 februari 2017, bijeenkomst ondernemers (Schierstee)

- 9 februari 2017, bijeenkomst inwoners (Schierstee)
- 23 februari 2017, inloopbijeenkomst inwoners (Wetsinge)
- 4 maart 2017, 4 x inloopbijeenkomst inwoners (gemeentehuizen BMWE)
- 9 maart 2017, inloopbijeenkomst inwoners (Roodeschool)

- 23 maart 2017, congres Rietland, Zuidwolde

Bijlage 2. Samenvatting van de informatie uit de participatiebijeenkomsten

Samenvatting input participatiesessies op hoofdlijnen

Voor u ligt een samenvatting op hoofdlijnen van de input die is opgehaald tijdens de participatiesessies in de afgelopen maanden.

Wat opvalt is dat er, met name tijdens de participatiesessies met inwoners, bijzonder veel concrete ideeën op detailniveau worden gedeeld (20+ A4-tjes). In de samenvatting die nu voorligt worden niet opnieuw al deze concrete punten opgenomen, maar gaat het om de hoofdlijnen, aangezien de hoofdlijnen als voeding kunnen dienen voor de visie.

Specifieke, concrete ideeën zijn in deze samenvatting alléén genoemd als deze veelvuldig genoemd zijn tijdens de sessies. Daar waar het opvalt dat met name bestuurders of met name inwoners de nadruk op een specifieke overtuiging of detail leggen, wordt dit ook in deze samenvatting benoemd.

Alle concretere punten en details die zijn opgehaald en die in deze samenvatting geen plek hebben gekregen kunnen geraadpleegd en gebruikt worden door de werkgroepen die van start gaan met concretiseren en uitwerken van onderwerpen in de programmastructuur.

<u>Algemeen</u>

Hoe verhoudt de gemeente zich tot haar inwoners?

Over de mate van betrokkenheid van de overheid (i.c. gemeente) is veel gezegd. De punten die hierover genoemd zijn benadrukken het belang van het bepalen en expliciteren van de rol die je als gemeente aanneemt.

Enerzijds wordt er gezegd dat het erg belangrijk is dat er door de gemeente ruimte wordt geboden voor eigeninitiatief, dat de gemeente faciliteert, dat we moeten verbinden en maatwerk moeten leveren. Anderzijds wordt genoemd dat de gemeente haar zaken goed voor elkaar moet hebben, daar waar het haar verantwoordelijkheid voor de wettelijke taken betreft.

Vanuit de inwoners wordt aangegeven dat ze willen dat de gemeente bestuurders heeft die flexibel zijn en die luisteren naar hen. Dat de politieke kleur wellicht niet meer zo interessant is, maar dat vooral van belang is dat een bestuurder capabel is, gezien in het licht van deze nieuwe rol. Ze willen niet betutteld en bestuurd worden, maar ondersteund en gefaciliteerd. Ze willen daadkracht en lef zien van een positieve, toegankelijke gemeente die dichtbij haar burgers staat.

Dienstverlening

Een uitspraak die over dienstverlening is gedaan is dat we een dienstbare dienstverlener moeten zijn die dichtbij en persoonlijk is. Men geeft aan dat de gemeente 24/7 bereikbaar moet zijn, waarbij de digitale dienstverlening een zeer belangrijke rol speelt. Een servicegerichte houding van de gemeente is erg belangrijk. Andere punten die meerdere malen genoemd zijn, zijn: flexibiliteit, transparant, modern, de juiste taal spreken, vaste aanspreekpunten, persoonlijk, dichtbij, laagdrempelig en herkenbaar.

Ontwikkeling organisatie en bestuur

Veel zaken die hierover zijn gezegd, grijpen terug op de rol die de overheid inneemt ten opzichte van de burger. Kernboodschappen: Het in staat zijn om je rol te bepalen en expliciteren (aan de hand van bijvoorbeeld de overheidsparticipatietrap) vraagt een andere houding en inrichting van je organisatie (inclusief bestuurlijke laag). Daarnaast is het ontstaan van de nieuwe gemeente een kans om een organisatieneer te zetten die minder kwetsbaar is. Met name de bestuurders geven aan dat de komst van een nieuwe gemeente de kans biedt om de flexibiliteit in te bouwen in de organisatie die nodig is om uitvoering te kunnen geven aan de transformatie (van huidige gemeente naar een gemeente in haar nieuwe rol als "netwerkpartner").

Specifiek en veelvuldig genoemde punten op dit vlak zijn: flexibeler worden (ruimte c.q. flexibiliteit creëren in beleid, ruimte creëren in de organisatie om flexibel te kunnen zijn, tijdig kunnen inspelen op ontwikkelingen), lef tonen (durf te experimenteren, los te laten!), context gedreven werken (actieve interactie mét de inwoners, onderdeel zijn van de samenleving), integraal, deregulerend, grensoverschrijdend, minder kwetsbaar zijn, ontwikkelen en benutten talenten medewerkers (juiste medewerker op juiste plek), prioriteren werkzaamheden, professionele raad die stuurt op hoofdlijnen, raad ook meer "naar buiten".

<u>Specifieke onderwerpen</u>

Leefbaarheid

Ook hier sluit een groot deel van wat er gezegd is aan op wat al genoemd is m.b.t. de rol van de overheid t.o.v. de inwoners. De leefbaarheid wordt bevorderd door het bepalen en expliciteren van de rol van de gemeente waarbij per situatie maatwerk wordt geleverd (oplossingsgericht). De inwoner mag bovendien van de gemeente verwachten dat ze de leefbaarheid bevordert door "de basis op orde" te hebben (schoon, heel en veilig). Ook wordt duidelijk uitgesproken dat men verwacht dat er integraal en gebiedsgericht gewerkt gaat worden om zo doende dicht bij de burgers service of diensten te kunnen leveren die aansluit bij gebiedswensen.

Verder worden verschillende punten genoemd die ingaan op de "hoe"-vraag: hoe realiseer je leefbaarheid en/of wat betekent dat voor jou? Zaken die hierover veelvuldig genoemd worden zijn specifiek, zoals: Sterk kernen en dorpenbeleid om perspectief te bieden (met maatwerk per dorp, oog hebben voor kracht, durven experimenteren); dorpsbudgetten inzetten, vertrouwen in het dorp, dorps coördinatoren inzetten, wijkenwethouders, vaste aanspreekpunten, bereikbaar zijn, koffiebijeenkomsten, cultuurverschillen kennen en respecteren. Nog een opvallende opmerking die erg vaak terugkwam: stop met het benoemen van de Krimp!

Wat verder opvalt is dat er geen consensus is over decentralisatie of centralisatie van voorzieningen. Zo wordt vaak genoemd dat het voor de leefbaarheid van groot belang is dat er een nader te bepalen niveau aan basisvoorzieningen per dorp in stand wordt gehouden, terwijl er vanuit dezelfde leefbaarheidsgedachte wordt genoemd dat centralisatie van voorzieningen de oplossing biedt voor de nieuwe gemeente. Deze kennelijke tegenstrijdigheid komt met name naar voren tijdens de sessies met de inwoners.

Ruimte en wonen

Dit onderwerp hangt nauw samen met leefbaarheid. Daar werd al het dorpen- en kernenbeleid genoemd. Ook een visie op de concentratie van winkels en voorzieningen sluit hierop aan, alsmede het opstellen van een visie op de verdeling van ruimte (wonen, economie, landbouw, natuur, toerisme). Heb daarin aandacht voor flexibiliteit en innovatie, voor specifieke doelgroepen (jongeren, ouderen) en voor ruimte voor nieuwe ideeën vanuit de samenleving. Meerdere malen wordt genoemd dat we lef moeten hebben, de grenzen moeten opzoeken, moeten dereguleren en niet moeten verkrampen in de krimp (welstandsvrij, nieuwe woonvormen, initiatieven niet bij voorbaat door regels laten beperken). Vanuit de inwoners wordt dit bevestigd en wordt nadrukkelijk genoemd dat we kans moeten geven om te bouwen en nieuwe initiatieven moeten stimuleren.

Een veelgenoemd voorbeeld is het realiseren van *Tiny Houses* in de nieuwe gemeente. Dit idee deed samen met twee andere ideeën (nieuwe veerdienst en verbeteren jachthavens) mee aan een wedstrijd waarbij het winnende idee in de nieuwe gemeente tot uitvoering gebracht zal worden. Tijdens het congres in Zuidwolde is bekendgemaakt dat het idee van *Tiny Houses* als winnaar uit de bus is gekomen.

Wat bijzonder is, is dat gaswinning aanvankelijk tijdens sessies weinig wordt genoemd. Bij navraag naar de reden dat mensen dit niet noemen, blijkt dat dit onderwerp zo vanzelfsprekend onderdeel lijkt uit te maken van dit gebied dat er vanuit wordt gegaan dat dit onderwerp al meerdere malen benoemd is en al “op de lijst staat”. De problematiek rondom het gaswinningsdossier wordt in alle lagen gevoeld; zowel vanuit de bestuurders, de ambtenaren als de inwoners wordt gezegd dat we alle slagkracht moeten gebruiken die er is: woningen moeten aardbevingsbestendig gemaakt worden, we willen niet afhankelijk zijn van de NAM, men vindt het erg belangrijk dat er richting het Rijk met één mond gesproken wordt. De gemeente moet goed weten wat we (inwoners én bestuur) willen en het belang van de inwoners laten prevaleren boven andere belangen (zoals financieel gewin).

Wat wel opvalt is dat er enerzijds wordt gezegd dat we als overheid niet te veel moeten willen sturen, dat er deregulering moet plaatsvinden, maar tegelijkertijd wordt genoemd dat (bijvoorbeeld) windmolens geconcentreerd geplaatst zouden moeten worden. Enerzijds lijkt men deregulering te willen, om makkelijker te kunnen handelen, maar tegelijkertijd ook regulering, daar waar het onderwerpen betreft die mensen individueel lijken te raken. Deze tegenstrijdigheid kom je op alle beleidsterreinen tegen (duurzaamheid, ruimte, zorg etc).

Behoud van natuur, meer diversiteit in natuur, CO2 neutraal, zelfvoorzienend: de roep vanuit de inwoners om meer zelfvoorzienend te worden is groot. Duurzaamheid lijkt vanuit de inwoners een erg belangrijk thema te zijn. Men geeft veelvuldig aan dat het belangrijk is om zelfvoorzienend te worden, gebruik van gas te willen minimaliseren, woningen duurzaam te willen maken, meer mogelijkheden voor windmolens en zonnepanelen, basisscholen hierbij actief te willen betrekken, bermenbeheer ecologisch te willen, maar ook aandacht te vragen voor afvalscheiding, et cetera.

Tevens wordt het unieke karakter gebied benadrukt. Dit vinden we ook terug onder het thema economie en werkgelegenheid.

Economie en werkgelegenheid

Van belang in de nieuwe gemeente: de versterking van de economie, de leefomgeving en infrastructuur moeten op orde zijn en er moet een gunstig ondernemersklimaat worden gecreëerd.

Hoe? Goede profilering van het gebied, professioneel, samenwerking met en stimulering van ondernemers, goede bereikbaarheid van ons gebied.

Toeristisch beleid ontwikkelen waar ook landbouw en visserij bij worden betrokken en er een aparte afdeling of beleidsmedewerker toerisme binnen de gemeente aan de slag gaat met dit beleid op professionele wijze. Concrete voorbeelden: veerdienst Eemshaven-Noordpolderzijl-Lauwersoog en betere jachthavens.

Economie en werkgelegenheid. Door recreatie en toerisme actief te stimuleren (Eemshaven, aanleg pretpark, casino, hotels), met een dosis flexibiliteit en innovatie in de regulering, zal er een versterking van de economie plaatsvinden en wordt werkgelegenheid gecreëerd. Door beter aan te sluiten bij het onderwijs en vraag en aanbod op elkaar af te stemmen indien mogelijk.

Infrastructuur/wegen. Er zijn veel en heel concrete ideeën aangeleverd door de inwoners over infrastructuur en wegen zoals N33, Eemshavenweg, betere verbinding stad Groningen, glasvezel. Leg de verbindingswegen zoveel mogelijk om de kernen heen en zorg voor een goede bereikbaarheid van kernen. Ook van belang is dat er een eenheid is in en een hoge kwaliteit van de wegen (veilige wegen!) en fietspaden met meer oplaadpunten. Op hoofdlijnen komt het neer op een goede en veilige ontsluiting van de vele kernen naar de stad Groningen.

Ondernemersklimaat: concentratie, openstaan voor experimenten, deregulering, stimuleren groene ondernemer, bereikbaarheid, 5G netwerk, samenwerking met bedrijvenverenigingen, geen toeristenbelasting (vaak genoemd!), flexibiliteit van bestemmingsplan, ruimte voor clusteren bedrijven, actief vestigingsbeleid.

Inkoop/aanbesteden is een aantal keer genoemd. Voor inwoners is het van belang dat we waar mogelijk bij lokale partijen inkopen. Daarnaast wordt aangedragen dat het duurzaamheidsaspect ook bij aanbestedingen een prominente plaats moet krijgen, zoals CO2 neutraliteit.

Communicatie

Verwachtingen managen: wees duidelijk richting de inwoners, communiceer wat je waarom doet. In het verlengde daarvan moet de website overzichtelijk en helder zijn, liefst een website waar de ondernemer op kan inhaken.

Verder is er een wens om meer mee te gaan in de digitalisering, door middel van apps, via social media en met een goede digitale bereikbaarheid.

Bijlage 3. Rapport *Op naar Het Hogeland. Feiten en cijfers ten behoeve van de visievorming* (CMO STAMM en Sociaal Planbureau Groningen)

Op naar Het Hogeland

Feiten en cijfers tbv visievorming

Colofon

Titel:	Op naar Het Hogeland. Feiten en cijfers tbv visievorming
Datum:	April 2017
Opdrachtgever:	BMWE-gemeenten
Auteurs:	Femke de Haan en Hans Elshof

Adres: CMO STAMM / Sociaal Planbureau Groningen

Postbus 2266

9704 CG Groningen

www.cmostamm.nl

© Copyright 2017, CMO STAMM

INHOUDSOPGAVE

1 INLEIDING 13

1.1 ACHTERGROND 13
1.2 VERANTWOORDING VAN DE GEPRESENTEERDE CIJFERS 13
1.3 OPBOUW RAPPORT 13

2 GEMEENTEN GEOGRAFISCH IN BEELD 14

2.1 LANDSCHAP 14
2.2 KENMERKEN EN DORPEN PER GEMEENTE 14

3 DEMOGRAFIE 17

3.1 BEVOLKING 17
3.2 GROENE EN GRIJZE DRUK 21
3.3 GEBOORTE EN STERFTE 22
3.4 VESTIGING EN VERTREK 23
3.5 HUISHOUDENS 25
3.6 INWONERAANTALLEN PER DORP 29

4 WONINGMARKT 31

4.1 WONINGVOORRAAD 31
4.2 ECOMONISCHE WAARDE VAN WONINGEN 34
4.3 ENERGIELABELS 34
4.4 WONINGEN MET AARDBEVINGSSCHADE 36

5 ECONOMIE EN WERKGELEGENHEID 37

5.1 AANTAL BEDRIJVEN/VESTIGINGEN 37
5.2 WERKGELEGENHEID 38
5.3 WERKLOOSHEID EN UITKERINGEN 40
5.4 INKOMEN 41
5.5 OPLEIDINGSNIVEAU BEROEPSBEVOLKING 42

6 ONDERWIJS 43

6.1 PRIMAIR ONDERWIJS 43
6.2 VOORTGEZET ONDERWIJS 44
6.3 SPECIAAL ONDERWIJS 47
6.4 MIDDELBAAR BEROEPSONDERWIJS 49

7 ZORG EN WELZIJN 50

7.1 AANTAL WMO-CLIENTEN 50
7.2 JEUGDHULP 50
7.3 ERVAREN GEZONDHEID 51

8 ERVAREN LEEFBAARHEID EN SOCIALE COHESIE 53

8.1 ERVAREN LEEFBAARHEID IN WOONOMGEVING 53
8.2 SOCIALE COHESIE 54

9 VOORZIENINGEN 55

9.1 SUPERMARKT 55
9.2 SPORTVOORZIENINGEN 56
9.3 ZORGVOORZIENINGEN 57
9.4 KIND- EN ONDERWIJSVOORZIENINGEN 58
9.5 HORECA EN TOERISME 59
9.6 CULTUUR 60

10 STEMGEDRAG 61

10.1 UITSLAGEN TWEEDE KAMERVERKIEZINGEN 61
10.2 UITSLAGEN GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN 62

11 BEWONERSINITIATIEVEN 63

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Het streven van Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond is om op 1 januari 2019 op te gaan in een nieuwe gemeente. Op verzoek van Gedeputeerde Staten hebben de BMWE-gemeenten in 2016 een verkennend startdocument 'Herindeling BMWE-variant' opgesteld. Het document beschrijft onder meer hoe de BMWE-gemeenten tegen het karakter van de nieuwe gemeente 'Het Hogeland' aankijken en welke stappen gezet dienen te worden voor de herindeling.

Eén van de vervolgstappen is het ontwikkelen van een goed onderbouwde toekomstvisie op de nieuwe gemeente. Om te komen tot een visie, hebben de BMWE-gemeenten inzicht nodig in de feiten en cijfers van het gebied, bijvoorbeeld als het gaat om bevolkingsopbouw, arbeidsmarkt en voorzieningen. In het kader van deze toekomstvisie vindt een inventarisatie plaats van de ontwikkelingen en huidige situatie via indicatoren die onder meer voor de leefbaarheid van de regio van belang zijn.

De gegevens in deze rapportage bieden niet alleen inzicht in de huidige stand van zaken en trends binnen de mogelijke gemeente 'Het Hogeland', maar kunnen ook als basis dienen voor een structurele monitoring van de toekomstige ontwikkelingen in de nieuwe gemeente. De rapportage is daarom ook te lezen als een mogelijke nulmeting van de relevante en kenmerkende aspecten van de gemeente 'Het Hogeland'.

1.2 Verantwoording van de gepresenteerde cijfers

In samenspraak met de gemeenten is een indicatorenlijst opgesteld. Het betreft indicatoren over bevolkingsgegegevens, basisgegevens van de gemeenten en een inventarisatie van voorzieningen. Voor enkele indicatoren zijn, naast de huidige situatie, ook trends en prognoses weergegeven.

Deze inventarisatie bestaat uit de analyse van reeds beschikbare statistische gegevens en van reeds uitgevoerde bewonersenquetes onder het Groninger Panel. Alle resultaten van de inventarisatie worden beschreven in voorliggende rapportage, waarbij de gegevens gepresenteerd worden in tabel, diagram of kaart met een korte beschrijving. Zoveel mogelijk is gewerkt met een vaste kleur per gemeente. Per indicator staat de bron en periode van meting weergegeven. Voor alle tabellen en figuren geldt dat de bestaande gemeentegrenzen van Winsum zijn gehanteerd.

1.3 Opbouw rapport

Het rapport schetst per thema de vastgestelde indicatoren. In hoofdstuk 2 geven we allereerst een beschrijving van de ruimtelijke kenmerken van het gebied. De vervolghoofdstukken zijn per thema gerangschikt. Achtereenvolgens wordt ingegaan op demografie, woningmarkt, economie en werkgelegenheid, onderwijs, zorg en welzijn, ervaren leefbaarheid, voorzieningen, stemgedrag en tot slot de aanwezigheid van bewonersinitiatieven.

2 Gemeenten geografisch in beeld

Dit eerste hoofdstuk beschrijft kort de geografische kenmerken van de nieuw te vormen gemeente. Op kaart is de basisinfrastructuur van de gemeente weergegeven.

2.1 Landschap

Het landschap van de nieuw te vormen gemeente Het Hogeland kenmerkt zich door de strijd tegen het water. Veel dorpen in het gebied liggen nog steeds deels op de oude wierden die in vroeger tijden werden opgeworpen om droge voeten te houden. Aan de dijken in het landschap valt te zien dat steeds meer grond ook permanent op de zee werd gewonnen. De kwelders van het Waddengebied, dat de status van Werelderfgoed heeft, vormen grotendeels de noordgrens van de gemeente Het Hogeland. Verder vindt men er het Nationaal Park Lauwersmeer, de havens van Lauwersoog, Noordpolderzijl en de Eemshaven.

Op Het Hogeland zijn veel oude kerken, borgen en herenboerderijen te vinden. Kloosterburen is een katholieke enclave in het overwegend protestantse Noord-Groningen en heeft een kloosterverleden. Pieterburen is door het zeehondencentrum wereldwijd bekend, evenals het Pieterpad en het wadlopen. Het Reitdiep en het Boterdiep vormen een mooie basis voor de watersport. De inwoners zijn trots op hun dorpen en hun gemeente. Ze wonen in dorpen met krachtige en vitale dorpsgemeenschappen met vele culturele activiteiten. Bewoners denken volop mee over hoe hun dorp, woonomgeving, leefbaarheid en landschap eruit moet zien.

2.2 Kenmerken en dorpen per gemeente

Bedum

De gemeente Bedum beslaat een oppervlakte van 44,95 km² (waarvan 0,41 km² water). Bedum is de hoofdplaats. De andere kernen zijn Onderdendam, Noordwolde en Zuidwolde. Daarnaast kent de gemeente een aantal buurtschappen: Koningslaagte, Lutjewolde, Menkeweer, Onderwierum, Plattenburg, Rodewolt, Sint Annerhuisjes, Westerdijkshorn, Willemsstreek, Ellerhuizen, Ter Laan, Het Reitland, Sint Annerhuisjes, Westerdijkshorn.

De Marne

Gemeente De Marne is een agrarische plattelandsgemeente, in het kleilandschap van de noordelijke kuststreken ontstaan en heeft een oppervlakte van 240,32 km² (waarvan 34,88 km² water). De Marne kent een groot buitengebied en bestaat uit zeventien officiële woonplaatsen[1]. De grootste dorpen zijn Leens, Ulrum, Eenrum, Kloosterburen en Zoutkamp. Andere dorpen zijn: Warfhuizen, Schouwerzijl, Zuurdijk, Mensingeweer, Wehe-den Hoorn, Pieterburen, Westernieland, Lauwersoog, Niekerk, Vierhuizen, Houwerzijl, Hornhuizen. Nog kleinere dorpen, gehuchten en wierden zijn: Kleine Huisjes, Broek, Kruisweg, Molenrij, Groot Maarslag, Roodehaan, Maarhuizen, Ewer, Schouwen, Grijssloot, Nijenklooster, 't Stort, Douwen, Wierhuizen, Oudedijk, Kaakhorn, Westerklooster, De Houw en Klei.

Winsum

[1] Woonplaats in 2016 volgens de definitie van de Basisregistratie Adressen en Gebouwen

De gemeente Winsum beslaat een oppervlakte van 102,53 km² (waarvan 1,56 km² water). De gemeente bestaat uit twaalf officiële woonplaatsen: Adorp, Baflo, Den Andel, Ezinge, Feerwerd, Garnwerd, Rasquert, Saaxumhuizen, Sauwerd, Tinallinge, Wetsinge en Winsum, hoofdplaats. Daarnaast kent de gemeente talloze buurtschappen, gehuchten, wierden en woonbuurten die onder één of meerdere van de twaalf dorpsgebieden vallen: Abbeweer, Aduarderzijl, Alinghuizen, Allersma, Antuma, Arwerd, Bellingeweer, Beswerd, Bolshuizen, De Dingen, De Raken, De Vennen, Duisterwinkel, Ernstheem, Hammeland, Hardeweer, Harssens, Hekkum, Het Schoor, Hiddingezijl, Klein Garnwerd, Krassum, Lutje Marne, Lutje Saaksum, Maarhuizen, Oldenzijl, Oostum, Ranum, Schapehals, Schaphalsterzijl, Schifpot, Schilligeham, Suttum, Takkebos, Tijum, Valkum, Wierum, Wierumerschouw (gedeeltelijk) en 't Wildeveld.

Eemsmond

De gemeente Eemsmond beslaat een oppervlakte van 543,35 km² (waarvan 353,05 km² water). De gemeente bestaat uit vijftien officiële dorpskernen, waarvan Uithuizen, de hoofdplaats, als regionaal centrumdorp gepositioneerd is. Uithuizermeeden en Warffum zijn de centrumdorpen en de woondorpen zijn Oosteinde, Roodeschool, Oosternieland, Oldenzijl, Eppenhuizen, Zandeweer, Doodstil, 't Lage van der Weg, Usquert, Rottum, Stitswerd en Kantens.
Daarnaast kent de gemeente talloze buurtschappen, gehuchten en woonbuurten: Breede, Eemshaven, Hefswal, Katershorn, Koningsoord,Noordpolderzijl, Oldorp, Oudeschip, Paapstil, Startenhuizen, Simonszand, Valom, Wadwerd, Zevenhuizen en de waddeneilanden Rottumeroog en Rottumerplaat.

Tabel 2.1 Gegevens over oppervlakte, kernen, raadszetels en Fte

	Oppervlakte	Kernen	Raadszetels	Fte
Bedum	44,95km2	4	15	69,81
De Marne	240,32km2	21	15	60
Eemsmond	543,35km2	15	17	143,66
Winsum	102,53km2	12	15	94,64

Bron: Verkennend Startdocument herindeling BMWE-variant, 2016

Basisinfrastructuur gemeente "Het Hogeland"

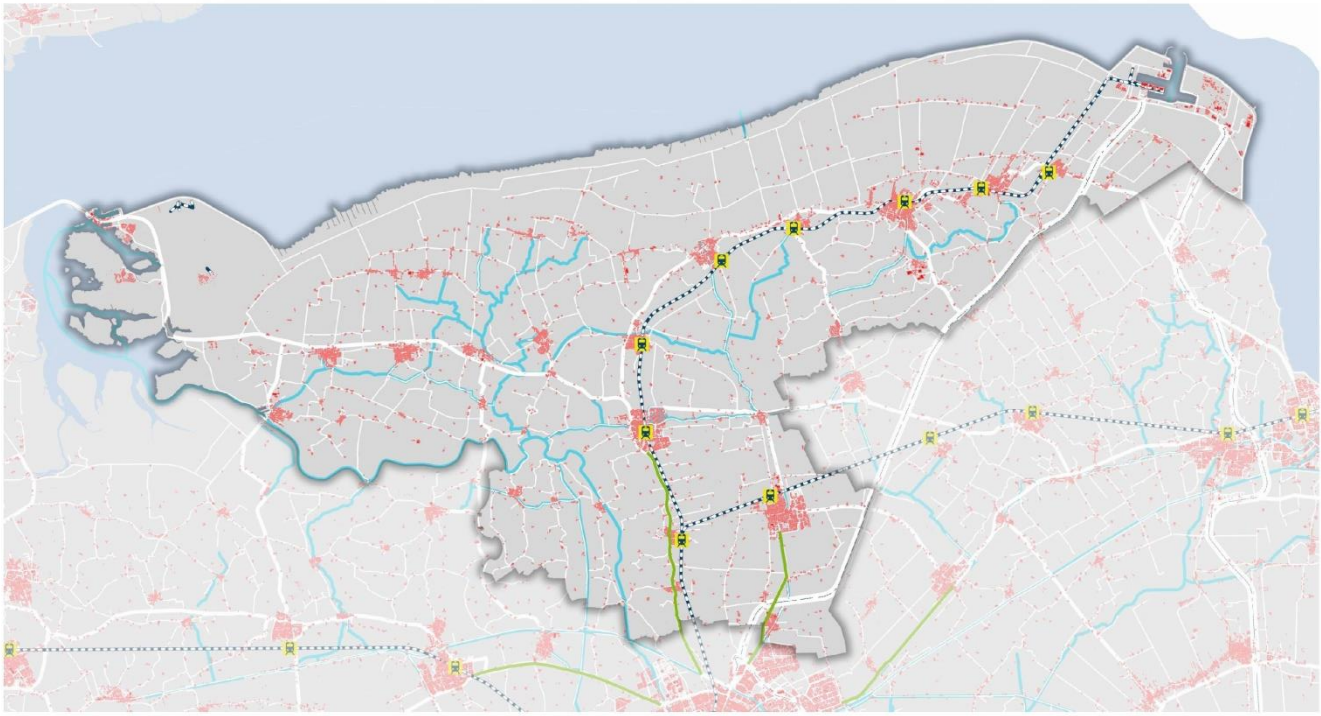

3 Demografie

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de bevolkingssamenstelling van de vier gemeenten. Achtereenvolgens wordt ingegaan op de bevolkingsomvang en bevolkingsprognoses, groene en grijze druk, geboorte en sterfte, omvang huishoudens en tot slot de inwoneraantallen per dorp.

3.1 Bevolking

Op 1 november 2016 telden de BMWE-gemeenten in totaal bijna 50.000 inwoners. Sinds 2005 is dit aantal afgenomen met circa 6%, van 53.093 naar 49.821 inwoners. Voor de komende jaren wordt voorspeld dat de omvang van de bevolking met nog eens ongeveer 15% verder zal afnemen, tot circa 42.300 inwoners (figuur 3.2). In alle vier gemeenten zien we een toename van het aantal ouderen tussen 2005 en 2016, en een afname van het aantal jongeren (figuur 3.3).

Figuur 3.1: Bevolking op 1 januari per gemeente, 2005, 2010, 2015, 2016

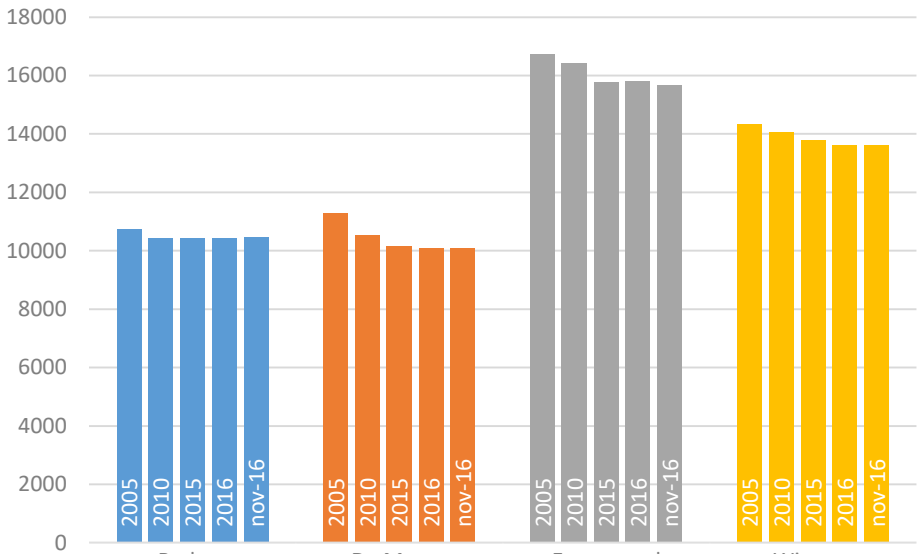

	Bedum	De Marne	Eemsmond	Winsum
2005	10733	11294	16745	14321
2010	10447	10527	16426	14073
2015	10441	10157	15770	13774
2016	10433	10101	15815	13633
nov-16	10469	10075	15663	13614

Bron: CBS statline, 2017

Figuur 3.2: Bevolking op 1 januari, prognoses 2017-2037

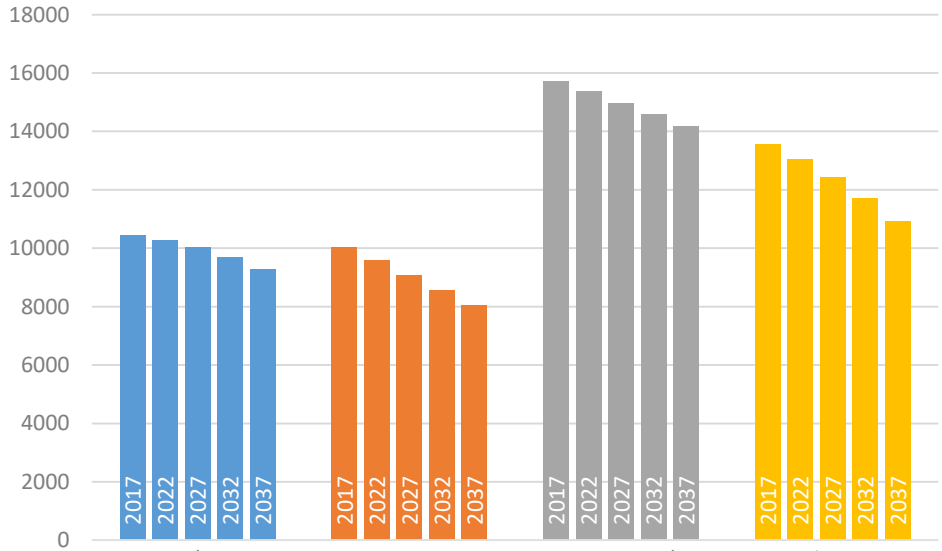

	Bedum	De Marne	Eemsmond	Winsum
2017	10437	10013	15723	13543
2022	10274	9568	15354	13028
2027	10039	9070	14966	12414
2032	9692	8568	14601	11714
2037	9253	8038	14172	10914

Bron: CBS statline, 2017

Figuur 3.3.1: Bevolking leeftijdscategoriën 5 jaar

Bedum - 2005, 2010, 2015, 2016

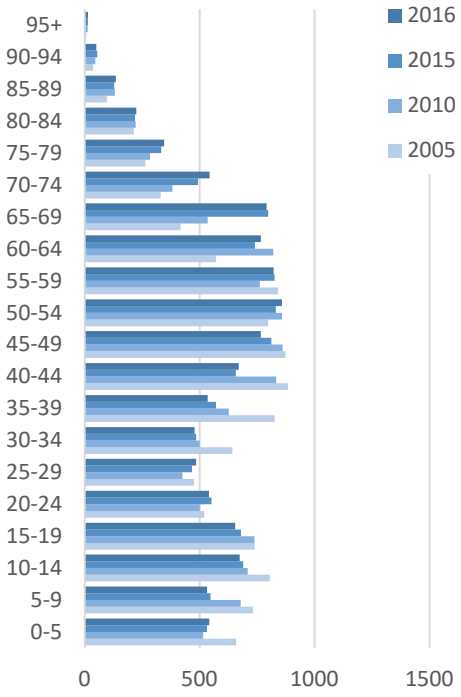

Figuur 3.3.2: Bevolking leeftijdscategoriën 5 jaar

De Marne - 2005, 2010, 2015, 2016

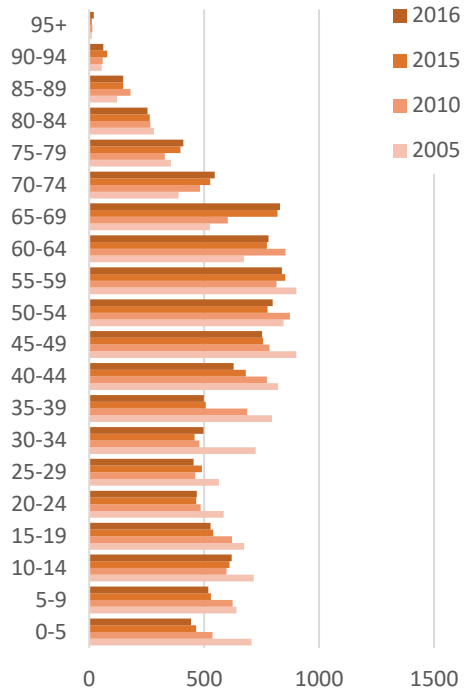

Figuur 3.3.3: Bevolking leeftijdscategoriën 5 jaar

Eemsmond - 2005, 2010, 2015, 2016

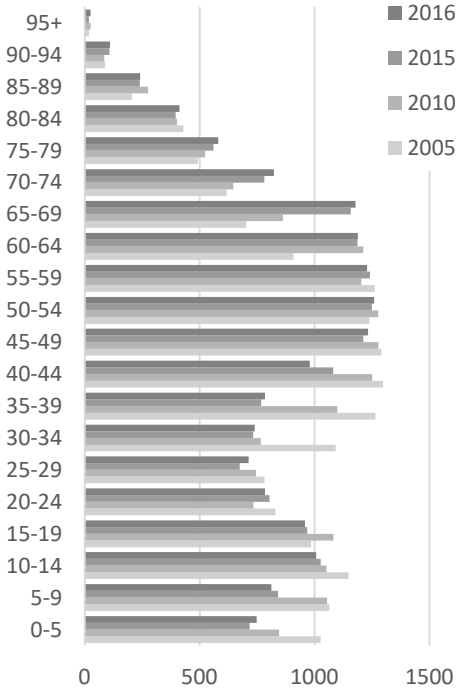

Figuur 3.3.4: Bevolking leeftijdscategoriën 5 jaar

Winsum - 2005, 2010, 2015, 2016

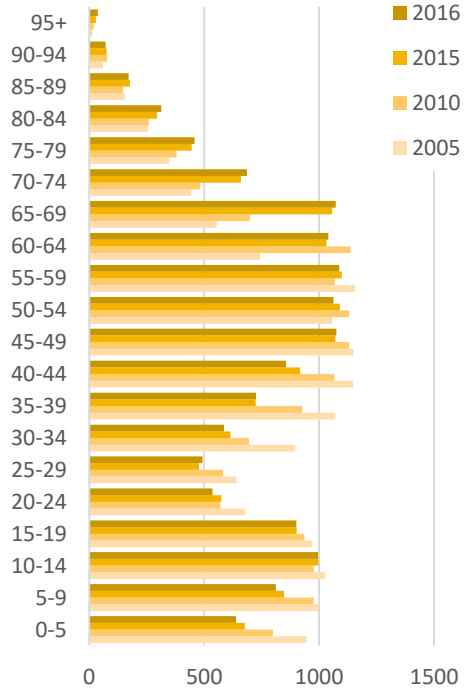

Bron: CBS statline, 2017

3.2 Groene en Grijze druk

Onderstaande figuren geven de groene en grijze druk per gemeente weer. De Groene druk geeft de verhouding weer tussen de jongeren onder de twintig jaar ten opzichte van de werkzame bevolking (20- tot en met 64-jarigen). In alle vier gemeenten is de groene druk licht afgenomen tussen 2005 en 2016, gemiddeld met circa 3%. Dit betekent dat er minder jongeren zijn ten opzichte van mensen in de werkzame leeftijd.

De grijze druk heeft betrekking op het aantal 65-plussers ten opzichte van het aantal 20- tot en met 64-jarigen. In alle vier gemeenten is de grijze druk aanzienlijk toegenomen in de periode 2005-2016, gemiddeld met circa 14%. Oftewel, het aandeel ouderen ten opzichte van mensen in de werkzame leeftijd is sterk gestegen.

Figuur 3.4.1 Groene druk (verhouding 0-19 jaar t.o.v. 20-64 jaar)

Per gemeente - 2005, 2010, 2015, 2016

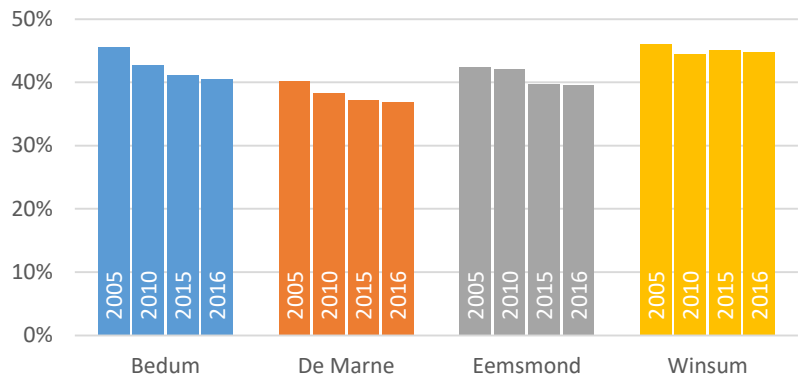

Bron: CBS statline, 2017

Figuur 3.4.2 Grijze druk (verhouding 65+ jaar t.o.v. 20-64 jaar)

Per gemeente - 2005, 2010, 2015, 2016

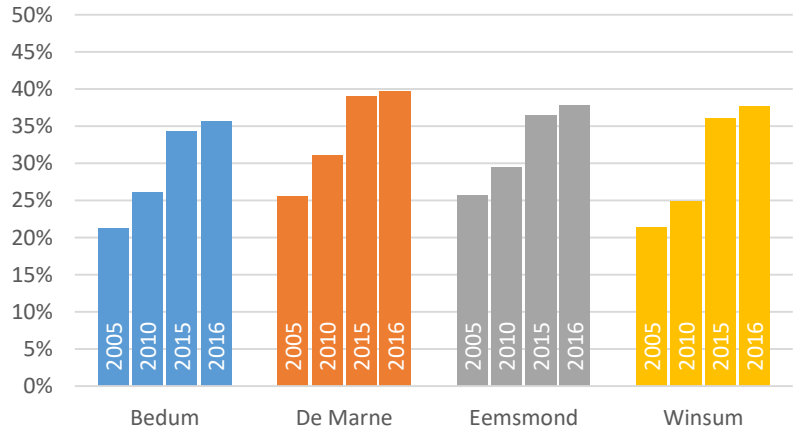

Bron: CBS statline, 2017

3.3 Geboorte en sterfte

Onderstaande figuren tonen per gemeente het aantal geboorten, sterften en de natuurlijke groei (natuurlijke saldo). In 2005 overtrof het aantal geboorten het aantal sterfgevallen in alle vier de gemeenten; er was in totaal sprake van een natuurlijke groei van ruim 100 personen. In 2016 is dit beeld anders. In Bedum, Eemsmond en Winsum is sprake van een sterfteoverschot, ofwel het aantal sterfgevallen is hoger dan het aantal geboortes. In De Marne is nog net sprake van een natuurlijke groei. In de BMWE-gemeenten in totaal is in 2016 sprake van een sterfteoverschot van ruim 70 personen.

Figuur 3.5.1 t/m 3.5.4: Geboorte, sterfte en natuurlijk saldo per gemeente – 2005-2009*, 2010-2014*, 2015, 2016 (*gemiddelden per jaar **t/m november 2016)

Bedum

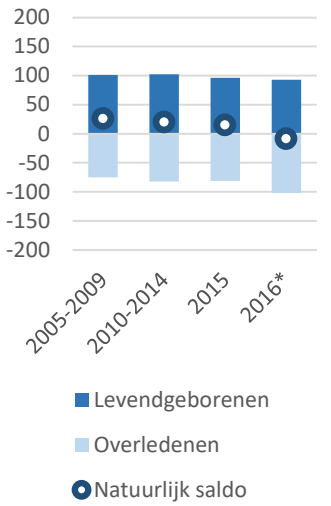

De Marne

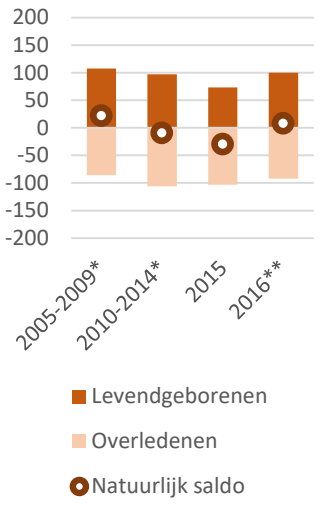

Eemsmond

Winsum

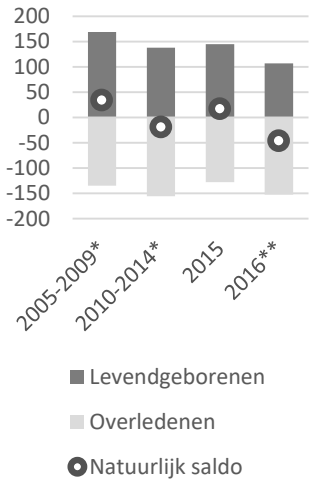

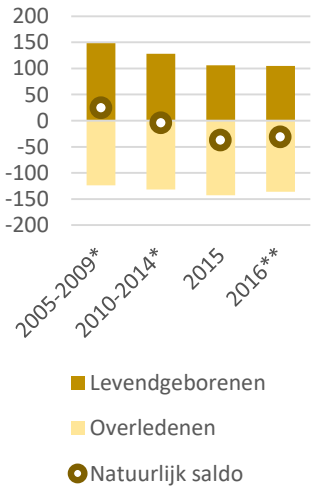

Bron: CBS statline, 2017

3.4 Vestiging en vertrek

Onderstaande figuren tonen per gemeente het aantal vestigingen, vertrekken en het migratiesaldo. In 2005 vertrokken in alle vier gemeenten meer mensen dan dat zich er vestigden. Er was in totaal sprake van een vertrekoverschot van ruim 400 personen. In 2016 is dit beeld voor de gemeenten Bedum en Winsum veranderd in een vestigingsoverschot. In De Marne is nog net sprake van een vertrekoverschot, maar is een duidelijke verschuiving zichtbaar. In de BMWE-gemeenten in totaal is in 2016 sprake van een vertrekoverschot van ruim 50 personen.

Figuur 3.6.1 t/m 3.6.4: Vestiging, vertrek en migratiesaldo per gemeente – 2005-2009*, 2010-2014*, 2015, 2016 (*gemiddelden per jaar **t/m november 2016)

Bedum

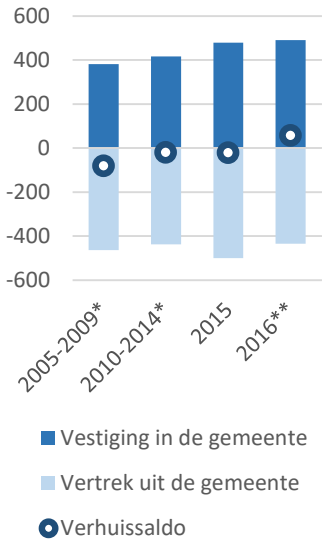

De Marne

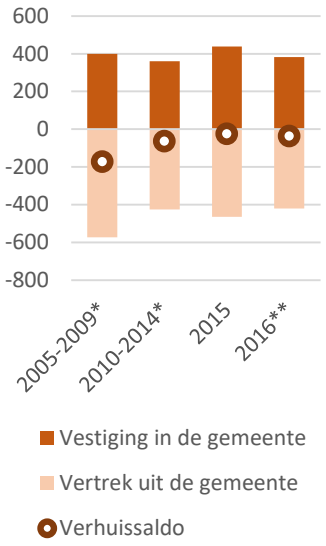

Eemsmond

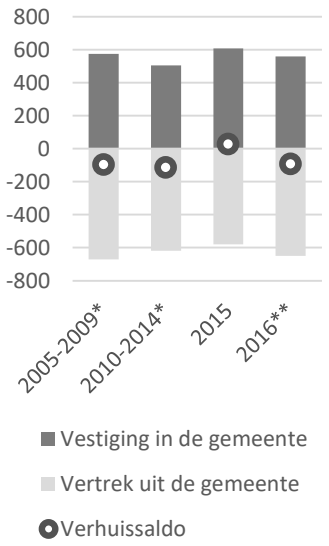

Winsum

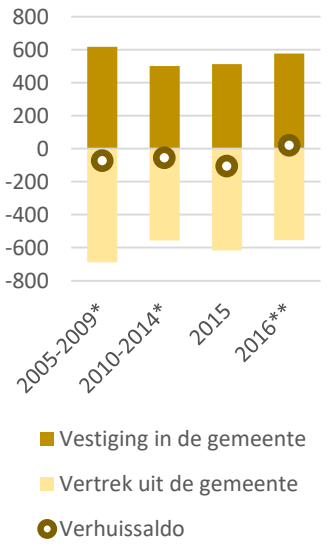

Bron: CBS statline, 2017

Verhuisbewegingen

In onderstaande tabellen (figuur 3.7) valt te zien hoeveel mensen in 2014 van een BMWE gemeente naar een andere plek verhuisden en welke plek dit was, maar ook hoeveel er naar een BMWE gemeente toe verhuisden en waar deze vandaan kwamen. Aan de hand van de totale kolommen aan het eind van de tabellen, wordt duidelijk dat er in iedere gemeente meer personen van een BMWE gemeente naar een andere plek verhuisden dan er vanuit een andere plek personen naar een BMWE toe kwamen.

Als een nadere blik geworpen wordt op de verschillende locaties waar personen naar toe kunnen verhuizen of vandaan kunnen komen valt op dat er vooral veel uitwisseling is met de gemeente Groningen. Er verhuizen veel personen naar toe, maar er komen er behoorlijk wat vandaan (alhoewel minder). Opvallend is ook dat er ook veel verhuizingen plaatsvinden tussen De Marne en Winsum.

Figuur 3.7: Verhuisbewegingen van en naar BMWE gemeenten, per gemeente, 2014

Naar

Van	Bedum	De Marne	Eemsmond	Winsum	Groningen (gemeente)	Overig Groningen	Friesland	Drenthe	West Nederland	Oost Nederland	Zuid Nederland	Totaal
Bedum	0	10	20	25	190	126	21	37	19	33	5	486
De Marne	14	0	29	73	111	62	47	29	36	22	14	437
Eemsmond	9	20	0	38	146	169	31	32	37	37	9	528
Winsum	28	62	29	0	203	65	24	57	49	26	10	553

Van

Naar	Bedum	De Marne	Eemsmond	Winsum	Groningen (gemeente)	Overig Groningen	Friesland	Drenthe	West Nederland	Oost Nederland	Zuid Nederland	Totaal
Bedum	0	14	9	28	182	82	19	19	15	23	6	397
De Marne	10	0	20	62	78	75	45	27	37	14	3	371
Eemsmond	20	29	0	29	80	117	31	27	49	36	4	422
Winsum	25	73	38	0	170	86	30	26	30	21	7	506

Bron: CBS statline, 2017

3.5 Huishoudens

De BMWE-gemeenten hadden in totaal op 1 januari 2016 21.925 huishoudens; daarvan was 32% een eenpersoonshuishouden, 34% een meerpersoons-huishouden zonder kinderen en eveneens 34% een huishouden met kinderen. Figuren 3.7 en 3.8 beschrijven de verschillende typen huishoudens per gemeente, en de ontwikkeling tussen 2005 en 2016.

In de BMWE-gemeenten is het totaal aantal huishoudens tussen 2005 en 2016 nagenoeg stabiel gebleven (van 21.611 naar 21.925; toename van 1%). De verwachting is dat het totaal aantal huishoudens tot 2031 nagenoeg stabiel zal blijven (figuur 3.10).

Figuur 3.8: Totaal aantal huishoudens op 1 januari per gemeente – 2005-2016

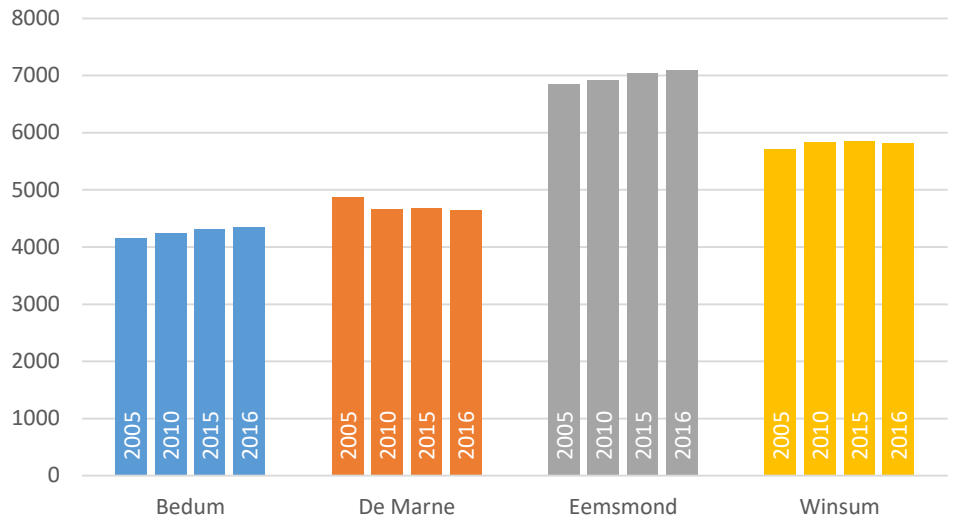

Bron: CBS statline, 2017

Figuren 3.9.1 t/m 3.9.4: Huishoudens naar type op 1 januari per gemeente – 2005, 2010, 2015, 2016

Bedum

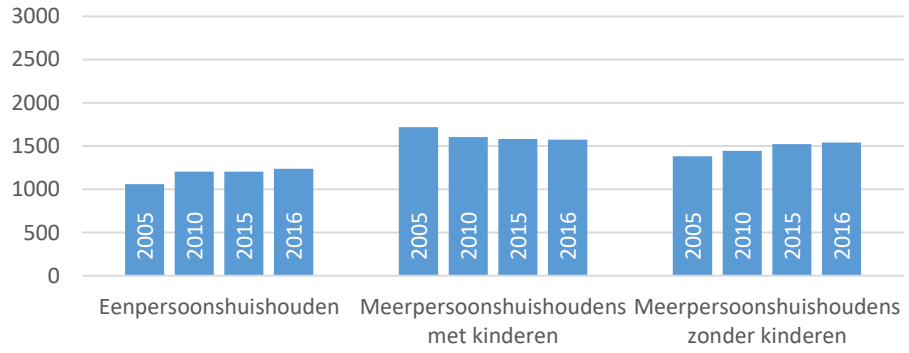

Bron: CBS statline, 2017

De Marne

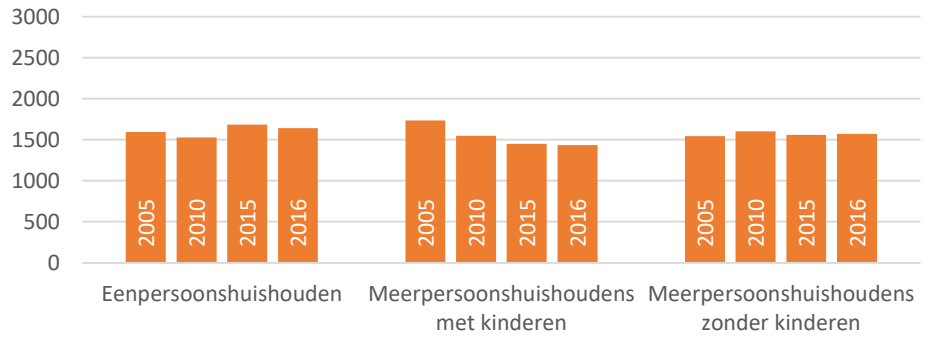

Bron: CBS statline, 2017

Eemsmond

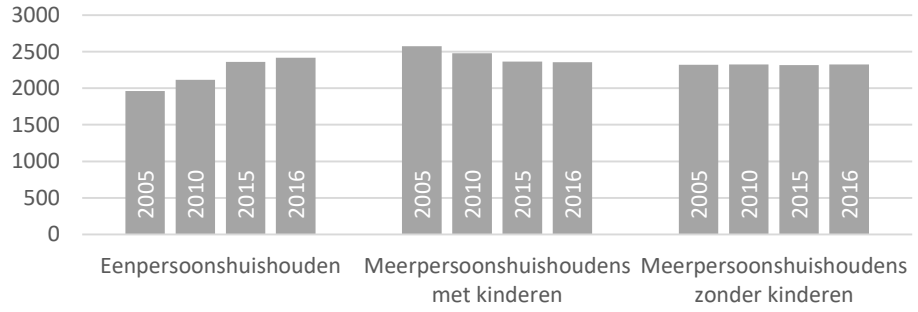

Bron: CBS statline, 2017

Winsum

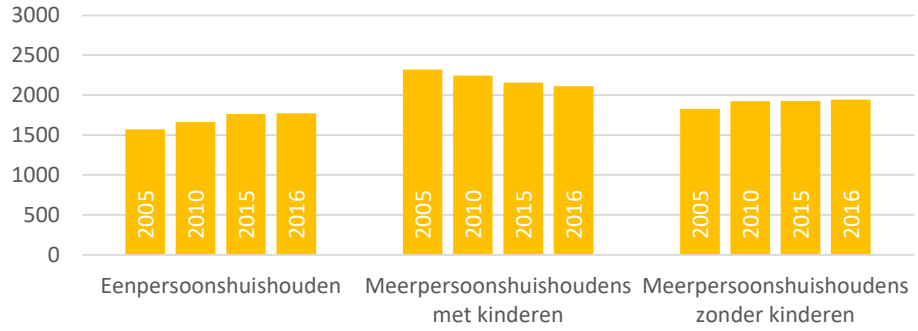

Bron: CBS statline, 2017

Figuur 3.10. Prognose totaal aantal huishoudens per gemeente

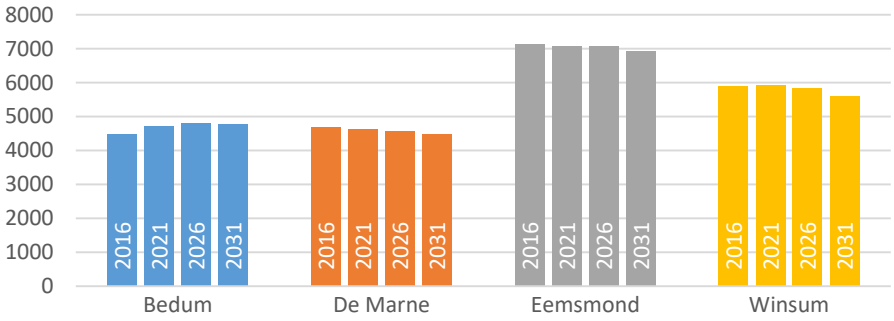

	Bedum	De Marne	Eemsmond	Winsum
2016	4491	4670	7138	5885
2021	4715	4612	7080	5928
2026	4800	4575	7069	5830
2031	4768	4480	6934	5605

Bron: CBS statline, 2017

3.6 Inwoneraantallen per dorp

Figuur 3.11: Aantal inwoners per dorp of buurt, 1 januari 2016

Gemeente	Buurtnaam	Aantal inwoners	Buurtnaam	Aantal inwoners
Bedum	Bedum	7765	Onderdendam	510
	Verspreide huizen Bedum	750	Verspreide huizen Onderdendam	100
	Zuidwolde	915	Noordwolde	140
	Verspreide huizen Zuidwolde	110	Verspreide huizen Noordwolde	140
Eemsmond	Uithuizen	4935	Kantens	650
	't Lage van de Weg	255	Zandeweer	475
	Verspreide huizen in de nieuwe polders	205	Rottum	80
	Overige verspreide huizen	95	Stitswerd	60
	Uithuizermeeden	2775	Doodstil	65
	Oosternieland	95	Eppenhuizen	50
	Roodeschool	875	Garsthuizen (gedeeltelijk)	0
	Oosteinde	155	Verspreide huizen Kantens	335
	Hooilandseweg	115	Usquert	1275
	Hefswal	145	Verspreide huizen in de nieuwe polders	55
	Oudeschip	120	Overige verspreide huizen	130
	Oldenzijl	45	Warffum	1950
	Eemshavengebied	0	Verspreide huizen Warffum	245
	Verspreide huizen Uithuizermeeden	575		
De Marne	Ulrum	1300	Zuurdijk	100
	Zoutkamp	1215	Verspreide huizen Leens	340
	Houwerzijl	175	Eenrum	1365
	Vierhuizen	130	Pieterburen	295
	Niekerk	40	Westernieland	170
	Lauwersoog	130	Kaakhorn	50
	Landelijk gebied Lauwersmeer	20	Verspreide huizen Oude Land	120
	Verspreide huizen Ulrum	205	Verspreide huizen in het Noorden	155
	Wehe-Den Hoorn-West	540	Kloosterburen	575
	Leens	1675	Hornhuizen	130

	Warfhuizen	205	Kruisweg	330
	Mensingeweer	135	Molenrij	130
	Schouwerzijl	90	Kleine Huisjes	80
	Wehe-Den Hoorn-Oost	160	Verspreide huizen Kloosterburen	180
Winsum	Winsum	1365	Baflo	1730
	Obergum	1675	Den Andel	385
	Ripperda	1795	Rasquert	165
	Potmaar	835	Tinallinge	55
	De Brake	1550	Saaxumhuizen	15
	Verspreide huizen Winsum	315	Verspreide huizen Baflo	285
	Ezinge	680	Adorp	515
	Feerwerd	165	Sauwerd	995
	Garnwerd	345	Wetsinge	40
	Verspreide huizen Ezinge	365	Verspreide huizen Adorp	325

4 Woningmarkt

Dit hoofdstuk behandelt verschillende aspecten van de woningmarkt in de BMWE-gemeenten. Het hoofdstuk gaat allereerst in op het aantal woningen en de samenstelling van de woningvoorraad. Vervolgens wordt ingegaan op de gemiddelde WOZ-waarde en de verdeling van energielabels. Tot slot beschrijft het hoofdstuk de verhuisbewegingen van bewoners.

4.1 Woningvoorraad

Op 1 januari 2015 stonden er 23.204 woningen in de BMWE-gemeenten (figuur 4.1). Het grootste deel was toen bewoond (93%). In de andere huizen stond op 1 januari 2015 niemand op het adres ingeschreven in de basisregistratie Personen (BRP). Het merendeel van de woonhuizen is een eengezinswoning (figuur 4.2). Dat betekent dat het huis minimaal twee slaapkamers heeft. Voor Bedum, De Marne en Winsum geldt dat bijna zeven op de tien huizen koopwoningen zijn. Ongeveer een derde van alle woonhuizen bestaat uit huurwoningen. In Eemsmond is vier op de tien woonhuizen een huurwoning (figuur 4.3). Gemiddeld is in de vier gemeenten ruim driekwart van de huurwoningen van de woningstichting.

De woningvoorraad en samenstelling daarvan is de in de voorgaande jaren nauwelijks veranderd. Het gaat om verschillen van hooguit enkele procenten. Deze kleine verschillen worden veroorzaakt door de beperkte sloop en nieuwbouw in de vier gemeenten. Figuur 4.4 toont per gemeente het bouwjaar van de woningen.

Figuur 4.1. Aantal woningen per gemeente, op 1 januari 2015

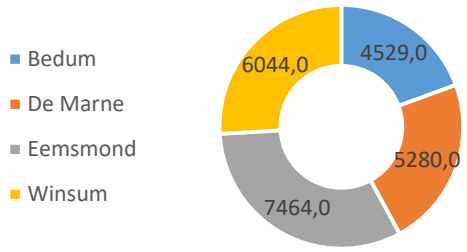

Bron: CBS Statline, 2017

Figuur 4.1. Leegstand per gemeente, op 1 juli 2013

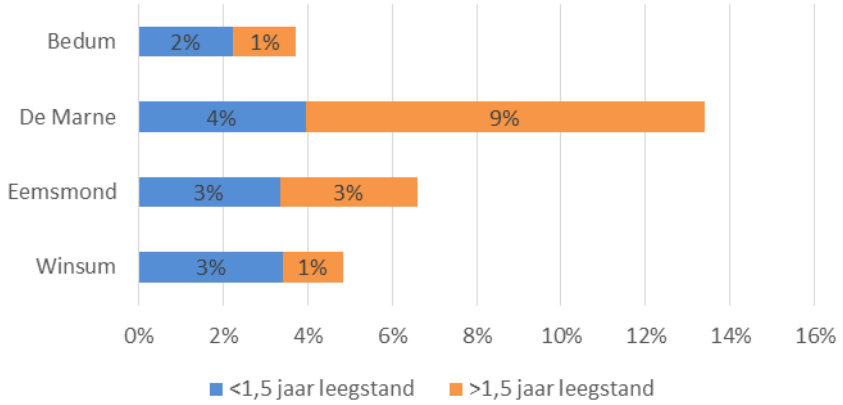

Bron: CBS, 2015

! Update februari 2017 (Bron: Leegstandsmonitor CBS, 2017)

Bedum: Woningen, 3%; Winkels, 7%; Industrie, 7%; Maatschappelijk vastgoed, 8%; Kantoren, 15%

De Marne: Woningen, 2%; Industrie 5%; Maatschappelijk Vastgoed 6%; Winkels 8%

Eemsmond: Woningen, 4%; Industrie 10%; Winkels 13%; Maatschappelijk vastgoed 13%; Kantoren 14%

Winsum: Woningen, 2%; Industrie 6%; Maatschapelijk vastgoed 7%

Nb.: niet alle categorieën voor alle gemeenten bekend

Figuur 4.2. Aandeel eensgezins- en meergezinswoningen, per gemeente, 2016

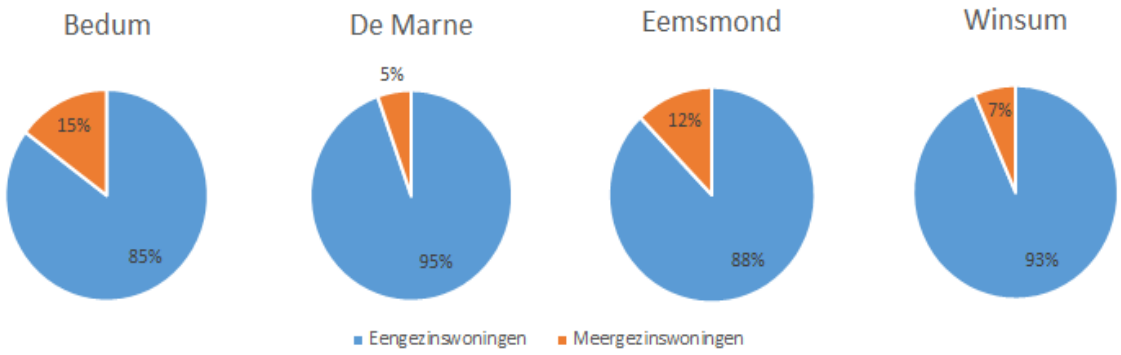

Bron: CBS Statline, 2017

Figuur 4.3. Aandeel koop- en huurwoningen, per gemeente, 2015

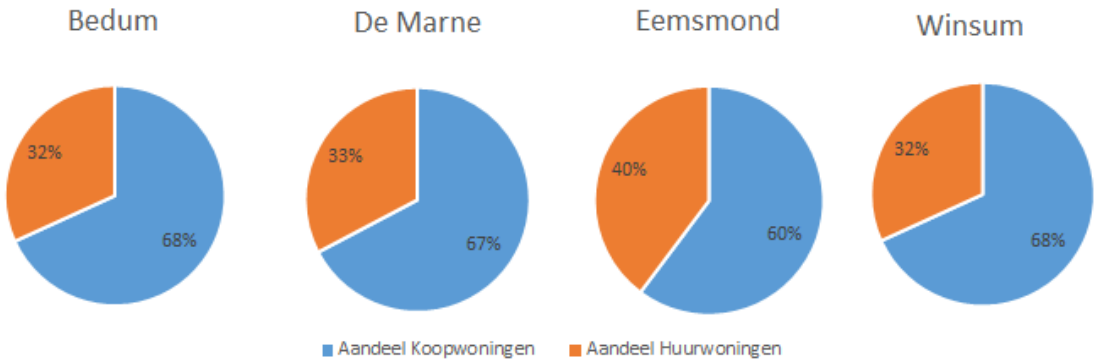

Bron: CBS Statline, 2017

Figuur 4.4. Bouwjaar woningen

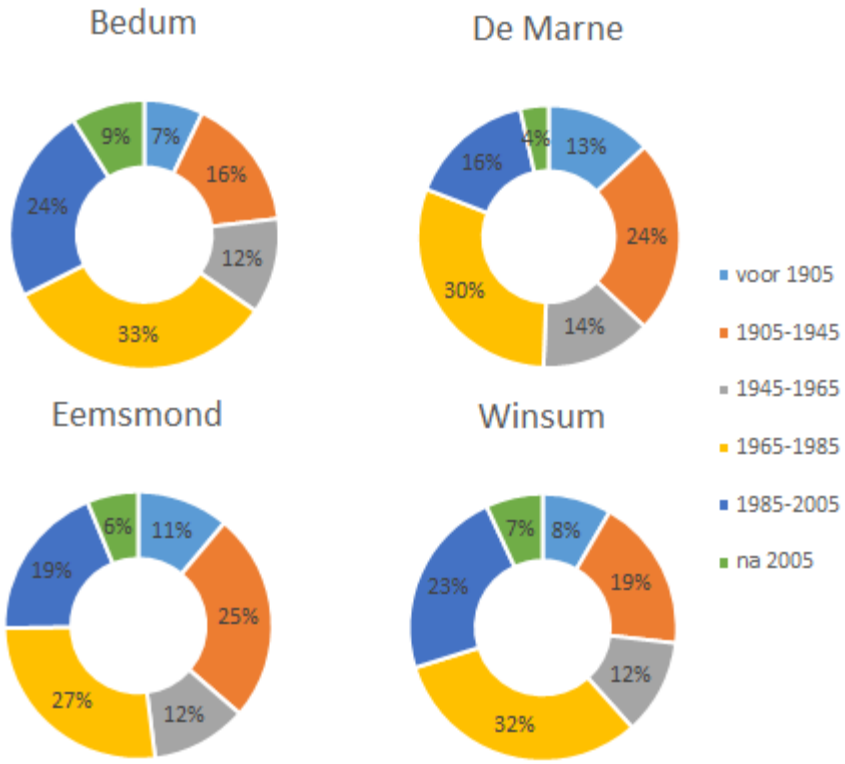

Bron: CBS Statline, 2017

4.2 Economische waarde van woningen

Naar aanleiding van de prijsontwikkelingen op de woningmarkt hebben de meeste gemeenten in Nederland de afgelopen jaren de WOZ-waarden naar beneden bijgesteld. Dit geldt ook voor de vier BMWE-gemeenten. Figuur 4.5 laat zien dat de gemiddelde WOZ-waarde (Waardering Onroerende Zaken) voor de BMWE-gemeenten tussen 2010 en 2016 met ruim €20.000 is afgenomen (-12%).

Figuur 4.5. Gemiddelde WOZ-waarde (x 1.000), 2010-2016

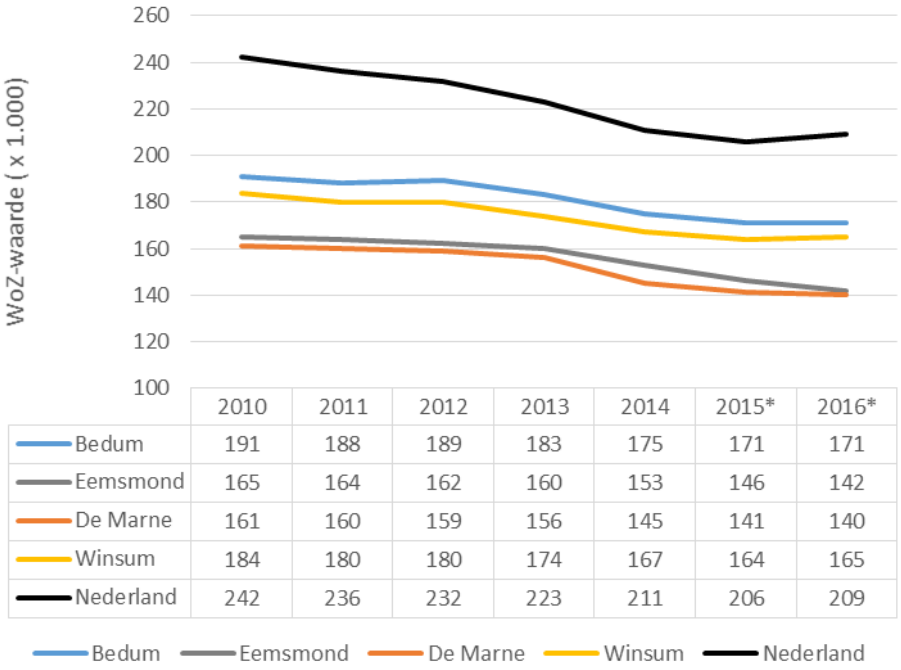

	2010	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*
Bedum	191	188	189	183	175	171	171
Eemsmond	165	164	162	160	153	146	142
De Marne	161	160	159	156	145	141	140
Winsum	184	180	180	174	167	164	165
Nederland	242	236	232	223	211	206	209

**voorlopige cijfers*

Bron: CBS statline, 2017

4.3 Energielabels

Begin 2015 is voor elke woning in Nederland een energielabel bepaald. Dit voorlopige energielabel is gebaseerd op bouwjaar, woningtype (tussenwoning, hoekwoning, etc.), en oppervlakte. Hierbij zijn niet eventuele energiebesparende maatregelen, zoals isolatie en dubbelglas, meegenomen. De

woningeigenaar kan deze maatregelen doorgeven - dit is zelfs verplicht bij woningverkoop - en op deze wijze wordt het definitieve energielabel vastgesteld. Vanwege de relatief recente invoering van dit landelijke systeem zal de huidige verdeling van energielabels over de totale woningvoorraad van de vier BMWE-gemeenten hoofdzakelijk gebaseerd zijn op bouwjaar, woningtype en oppervlakte.

Figuur 4.6 geeft per gemeente de verdeling van de energielabels (A t/m G) van woningen weer.

Tabel 4.6. Verdeling energielabels van woningen, 2017

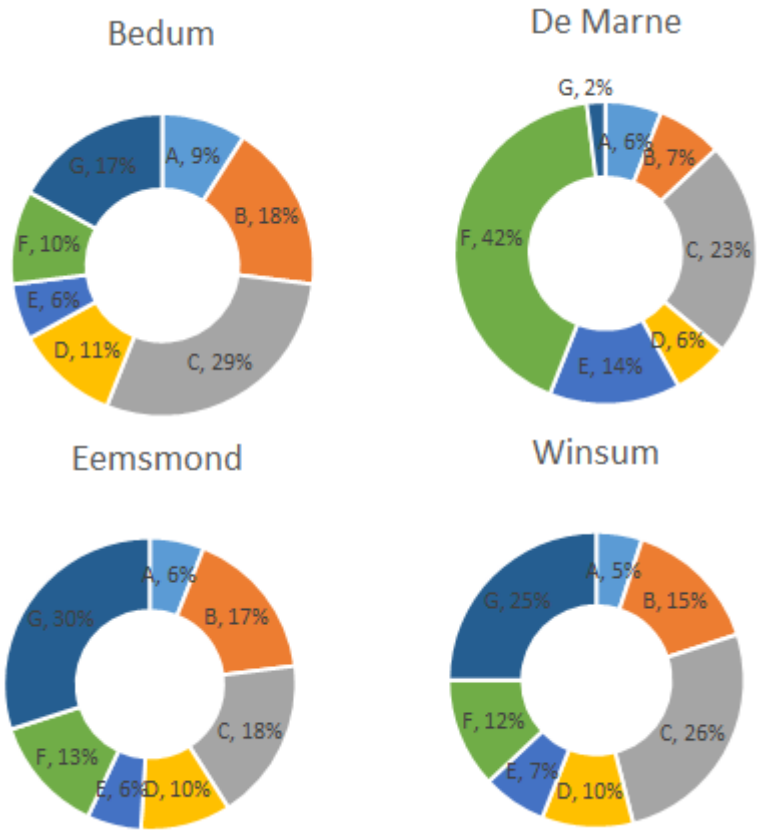

Bron: Energielabelatlas.nl, geraadpleegd januari 2017

4.4 Woningen met aardbevingsschade

De gevolgen die de aardbevingen in Groningen hebben voor de woningmarkt, zullen vooral worden bepaald door de mate waarin woningen schade oplopen. In 2015 heeft OTB, onderdeel van TU Delft, een gebiedsindeling gemaakt op basis van de toegekende schades als gevolg van gaswinning. Er is gebruik gemaakt van door de NAM beschikbaar gestelde gegevens over schadedossiers in de periode 16 augustus 2012 tot 10 augustus 2015. Onderstaande figuren toont het percentage woningen met schade op pc4-niveau in 4 klassen.

Tabel 4.7. Percentage woningen met schade, in 4 klassen, per pc4-gebied

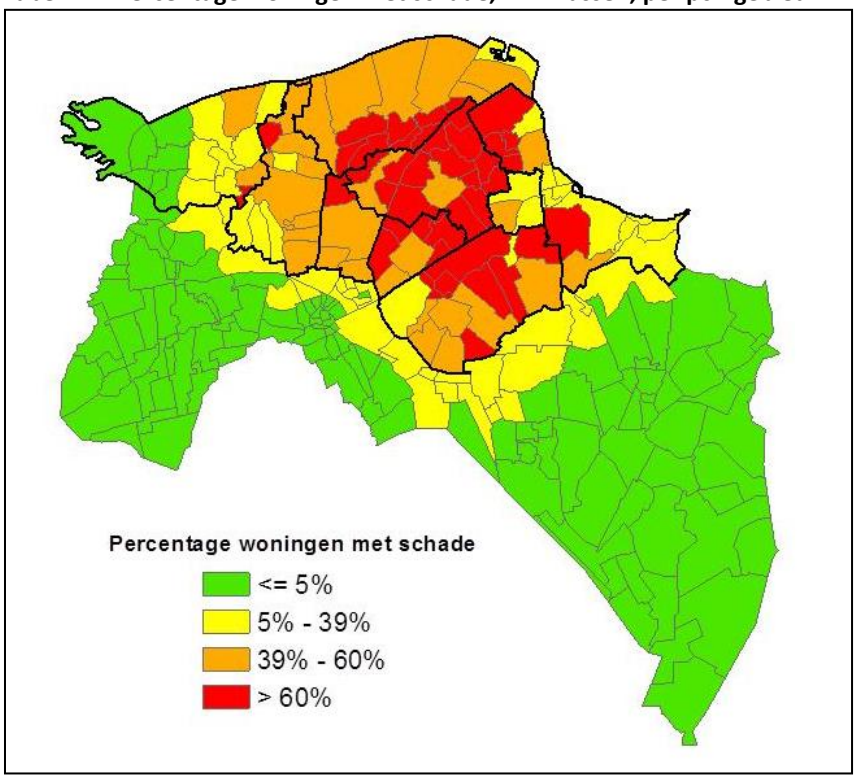

Bron: NAM, bewerking OTB

5 Economie en werkgelegenheid

De BMWE gemeenten kennen enkele sterke economische pijlers. Van oudsher is de agrarische sector sterk vertegenwoordigd in het gebied. Ook afgeleide industrieën zorgen voor werkgelegenheid. Zo is de zuivelcoöperatie van Bedum bijvoorbeeld uitgegroeid tot een van de grootste kaasproducenten voor West-Europa. Daarnaast is de visserij een belangrijke economische factor. In de haven van Lauwersoog en in Zoutkamp zijn veel bedrijven te vinden die aan de visserij gelieerd zijn, zoals de garnalenverwerking in Zoutkamp. In onderstaand hoofdstuk vindt u meer informatie over de werkgelegenheid, werkloosheid, inkomens, uitkeringen en het opleidingsniveau in de BMWE gemeenten.

5.1 Aantal bedrijven/vestigingen

Onderstaande figuur laat het aantal bedrijfsvestigingen in de gemeente zien, inclusief de verdeling per bedrijfssector. De meeste vestigingen zijn te vinden in de gemeente Eemsmond.

Figuur 5.1: Bedrijfsvestigingen naar sector per gemeente, 2015

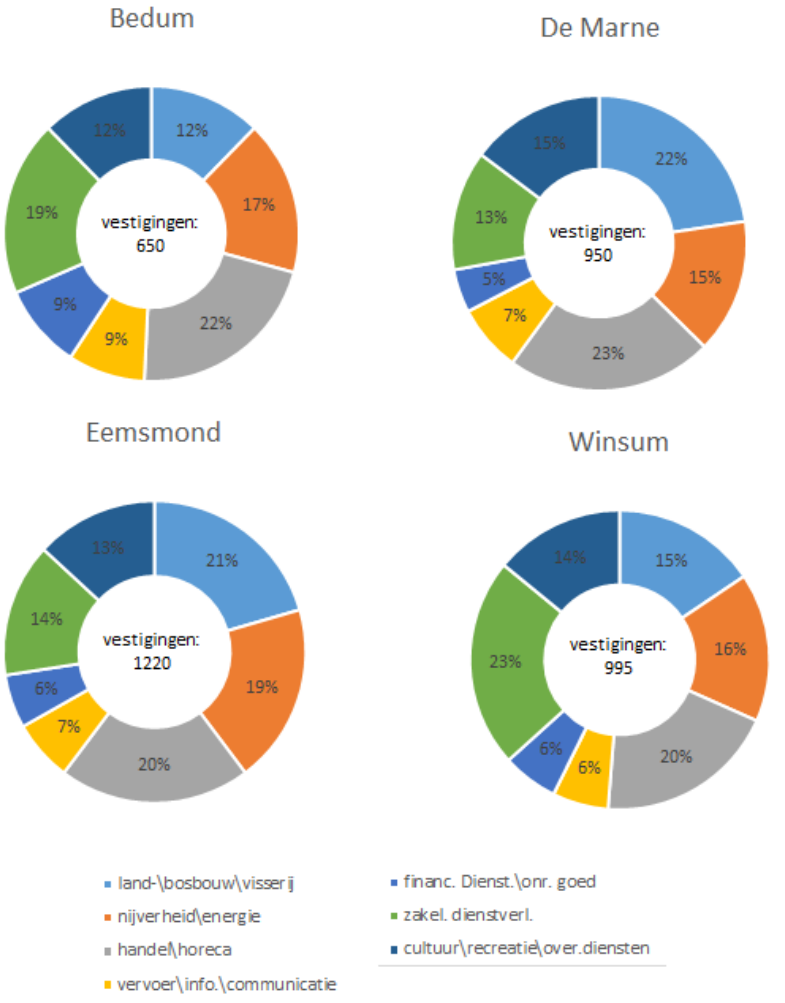

Bron: CBS statline, 2017

De sectoren ‘landbouw, bosbouw en visserij’, ‘nijverheid en energie’ en ‘handel en horeca’ zijn in alle gemeenten sterk vertegenwoordigd. In De Marne en Eemsmond valt te zien dat meer dan 20% van de

vestigingen nog actief is in de land-, bosbouw of visserij. In Bedum en Winsum is de zakelijke dienstverlening sterker ontwikkeld.

5.2 Werkgelegenheid

Het totaal aantal banen is in bijna alle gemeenten iets afgenomen in de periode 2010-2015 (figuur 5.2). Alleen in Eemsmond was er een kleine toename. In de vier gemeenten samen zijn er in 2015 ongeveer 10.900 banen, in 2010 was dit nog 11.900.

Figuur 5.2: Aantal banen in de BMWE-gemeenten, per gemeente 2010-2015

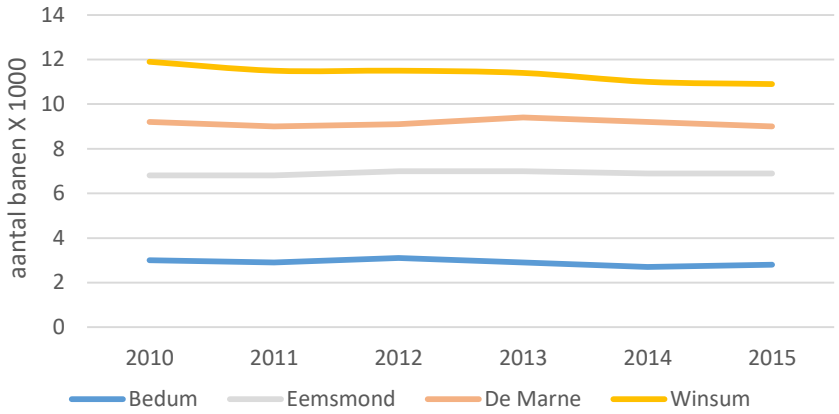

Bron: CBS statline, 2017

Ondanks dat in alle gemeenten meer dan de helft van het aantal vestigingen van bedrijven in de niet-dienstverlenende sector zit, zijn de meeste banen juist wel in de dienstverlenende sector te vinden (figuur 5.3). In Winsum is de niet-commerciële dienstverlening sterk vertegenwoordigd, in Eemsmond zijn er veel banen in de nijverheid, in De Marne biedt de handel, vervoer en horeca veel werkgelegenheid, en in Bedum is het aantal banen in de zakelijke dienstverlening opvallend groter dan in andere gemeenten.

Figuur 5.3: Banen per sector in de BMWE-gemeenten, per gemeente, 2015

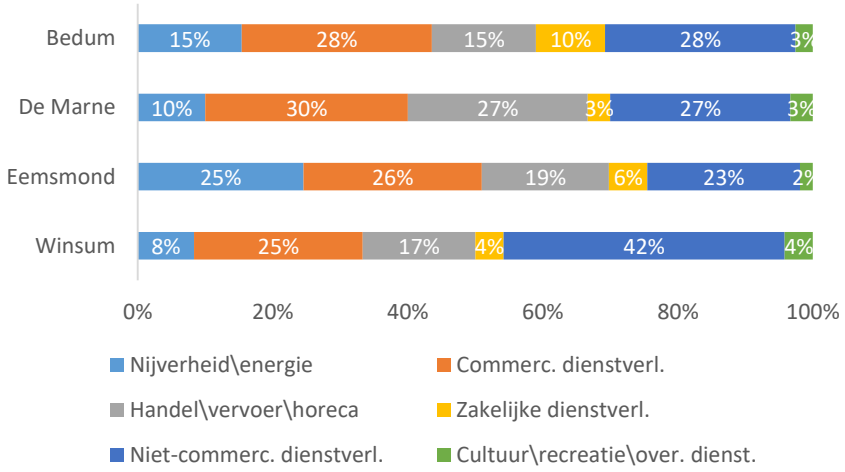

Bron: CBS statline, 2017

Uiteraard werken inwoners van de BMWE gemeenten ook buiten het gebied. Zoals valt te verwachten is vooral de stad Groningen populair als werklocatie. In Bedum en Winsum werkt ongeveer de helft van het aantal werkenden hier. In De Marne en Eemsmond zijn de BMWE-gemeenten wel de belangrijkste werklocaties. In Eemsmond zien we verder dat er relatief vaak in overige Groninger gemeenten gewerkt wordt. Dit komt deels door de nabijheid van Delfzijl waar ook behoorlijk wat werk te vinden is. In De Marne is een wat groter aandeel van mensen die elders in Nederland werken. Dit valt te verklaren doordat de gemeente grenst aan de provincie Friesland.

Figuur 5.4 Locatie banen inwoners BMWE-gemeenten, per gemeente, 2014

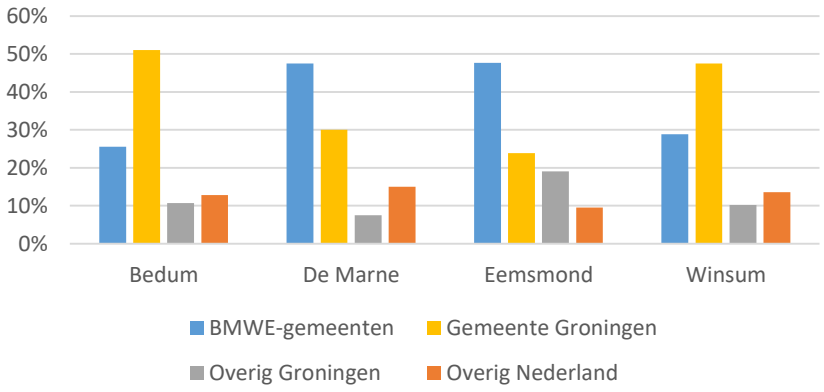

Bron: CBS statline, 2017

5.3 Werkloosheid en uitkeringen

Onder invloed van de crisis is de werkloosheid in de vier gemeenten tussen 2011 en 2013 sterk toegenomen. De stijging van de werkloosheid bedroeg ongeveer 2% gedurende deze periode. Sinds 2013 is de werkloosheid weer wat afgenomen, behalve in De Marne, daar nam de werkloosheid tot 2015 toe. Doordat de werkloosheid tijdens de crisis het sterkst toenam in Eemsmond zien we daarom in 2015 een splitsing tussen Winsum en Bedum, waar de werkloosheid ongeveer 6% was en Eemsmond en De Marne, waar dit één procentpunt hoger ligt.

Figuur 5.5: % werkloosheid per gemeente, 2010-2016

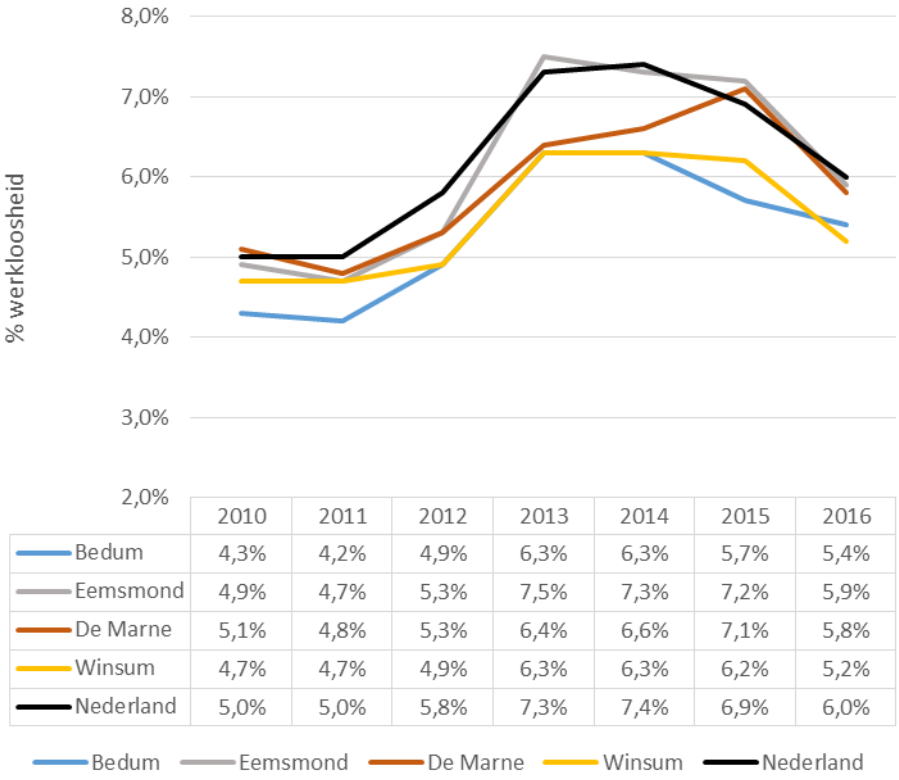

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bedum	4,3%	4,2%	4,9%	6,3%	6,3%	5,7%	5,4%
Eemsmond	4,9%	4,7%	5,3%	7,5%	7,3%	7,2%	5,9%
De Marne	5,1%	4,8%	5,3%	6,4%	6,6%	7,1%	5,8%
Winsum	4,7%	4,7%	4,9%	6,3%	6,3%	6,2%	5,2%
Nederland	5,0%	5,0%	5,8%	7,3%	7,4%	6,9%	6,0%

Bron: CBS statline, 2017

De meeste uitkeringen die in december 2015 verstrekt werden in de BMWE gemeenten (figuur 5.6) zijn AOW uitkeringen (10.400), gevolgd door arbeidsongeschiktheidsuitkeringen (2.510), en dan bijstand en WW (beiden 1.190). Er zijn geen grote verschillen tussen de gemeenten wat betreft het percentage inwoners dat bijstand of WW ontvangt. Arbeidsongeschiktheid komt relatief vaker voor in De Marne (6% van het aantal inwoners boven 15 jaar), Eemsmond (6,5%) en Bedum (7%) dan in Winsum (4,5%).

Figuur 5.6: Uitkeringen per gemeente, december 2015

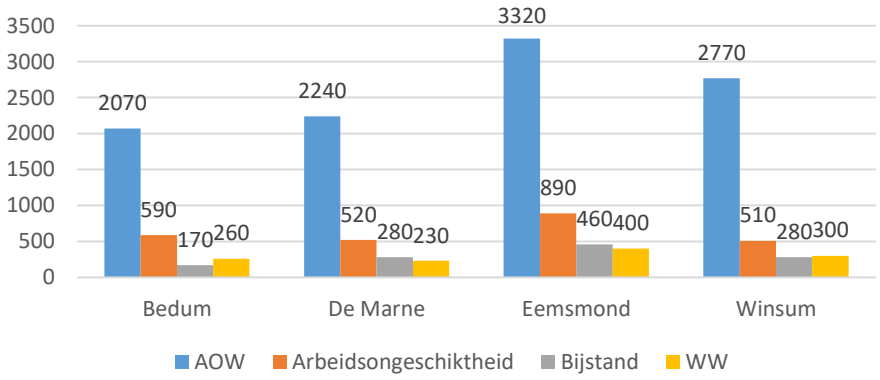

Bron: CBS statline, 2017

5.4 Inkomen

In figuur 5.7 valt de verdeling van de huishoudensinkomens in vergelijking met de rest van Nederland af te lezen. Eerst zijn alle inkomens van Nederland genomen en verdeeld in vier gelijke delen, met corresponderende grenswaarden. Deze grenswaarden zijn vervolgens gebruikt om groepen te maken per gemeente. Hieruit volgt dan bijvoorbeeld dat 21% van de huishoudens van Winsum een inkomen hebben binnen de laagste 25% huishoudensinkomens die in Nederland ligt.

Te zien valt dat Winsum en Bedum wat minder lagere inkomens hebben dan gemiddeld in Nederland en vanzelfsprekend wat meer hogere inkomens. Er zijn vooral minder huishoudens in het eerste kwart en meer in het derde kwart. In De Marne en Winsum zijn meer huishoudens met een lager dan gemiddeld inkomen (vooral in het tweede kwart) en minder huishoudens met hogere inkomens in het vierde kwart.

Figuur 5.7: Inkomensverdeling huishoudens per gemeente, 2014

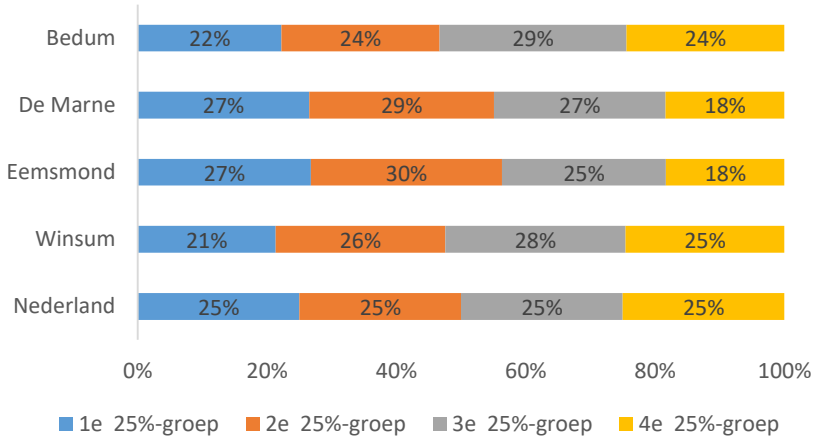

Bron: CBS statline, 2017

5.5 Opleidingsniveau beroepsbevolking

Onderstaande figuur geeft het opleidingsniveau van de beroepsbevolking weer. Het figuur laat zien dat circa een kwart van de beroepsbevolking in de BMWE-gemeenten hoger onderwijs (hoger beroepsonderwijs of universiteit) heeft gevolgd.

Figuur 5.8. Opleidingsniveau beroepsbevolking, 2015

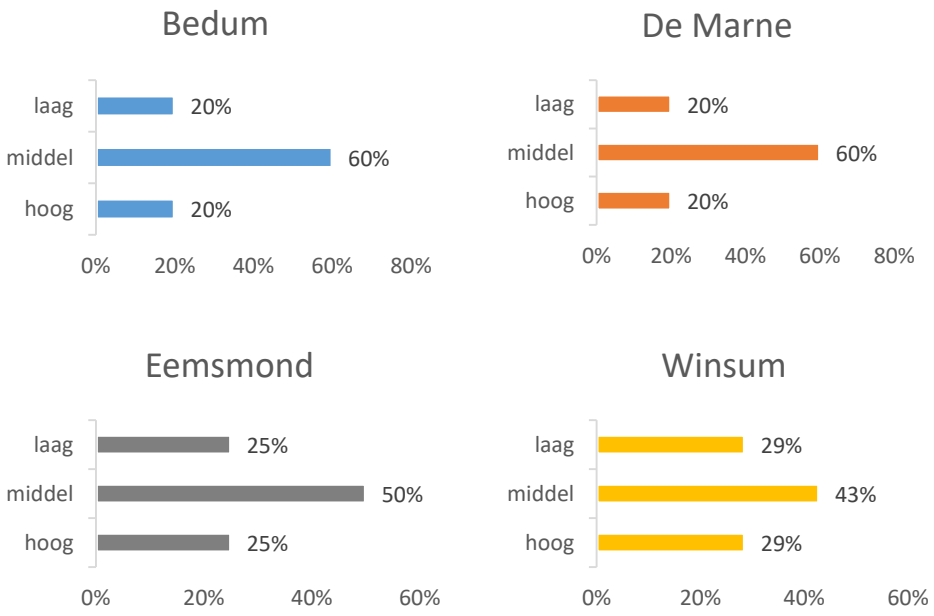

Bron: CBS statline, 2017

6 Onderwijs

In dit hoofdstuk wordt het onderwijs in de BMWE-gemeenten besproken. Er zijn in totaal 39 scholen voor basisonderwijs en 6 vestigingen van 3 scholen voor voortgezet onderwijs in de BMWE-gemeenten. Een overzichtskaart staat weergegeven in hoofdstuk 9.

Dit hoofdstuk gaat over aantallen leerlingen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs, zowel in de gemeenten wonend als in de gemeenten schoolgaand. De laatste paragraaf gaat over middelbaar beroepsonderwijs (MBO) en beschrijft leerlingaantallen afkomstig uit de gemeenten en vergelijkt sectoren, leerwegen en niveaus, met landelijke en provinciale gegevens.

6.1 Primair Onderwijs

De meeste basisscholen in de regio hebben een leerlingenaantal tussen de 50 en de 100 (figuur 6.1). Alleen in Bedum is een kleine school met minder dan 25 leerlingen. In tabel 6.1 staat hoeveel basisschoolleerlingen woonachtig in de gemeenten in een andere gemeente een basisschool bezoeken. De leerlingen die niet op een basisschool in Bedum, De Marne, Winsum of Eemsmond staan ingeschreven gaan vooral naar scholen in Delfzijl, Groningen en Loppersum.

Figuur 6.1 Aantal basisscholen per grootteklasse, 2016-2017

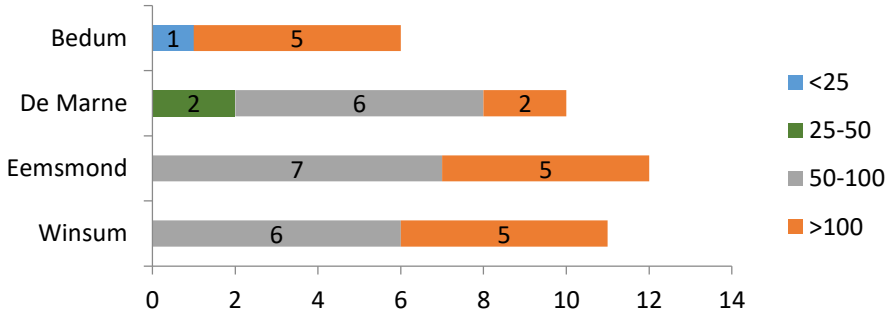

Bron: DUO, 2016

Tabel 6.2 Basisscholen, leerlingaantallen, buitenleerlingen

	aantal basisscholen	totaal aantal leerlingen op de scholen	aantal buiten gemeente woonachtig	aantal buiten gemeente naar school
Bedum	6	867	41 (5%)	51
De Marne	10	754	24 (3%)	54
Winsum	11	1274	69(5%)	59
Eemsmond	12	1225	47(4%)	92
Totaal*	39	4120	92 (2%)	167

***Geldend voor het gehele gebied.**

Bron: DUO, 2016

6.2 Voortgezet Onderwijs

Er zijn 6 vestigingen van 3 scholen voor voortgezet onderwijs, het Hogelandcollege met vestigingen in De Marne en Eemsmond, Het Terra College in Winsum met 2 vestigingen en een vestiging van Christelijke scholengemeenschap Groningen in Winsum (tabel 6.2).

De jongeren die een school in Bedum, De Marne, Winsum of Eemsmond bezoeken, wonen in 79% van de gevallen ook in één van deze gemeenten. Het Terracollege in Winsum heeft nog de meeste leerlingen uit andere gemeenten. Zij komen voor een groot deel uit Groningen of Loppersum. Voor het Hogelandcollege in Uithuizen geldt dat een vijfde deel van de leerlingen uit Loppersum afkomstig is en iets minder dan een tiende deel uit Delfzijl (figuur 6.2).

Tabel 6.2 Scholen voortgezet onderwijs en leerlingaantallen

gemeente	school	afdelingen	locatie	aantal leerlingen 1-10-2016
De Marne	Hogelandcollege	vmbo	Wehe den Hoorn	183
Eemsmond	Hogelandcollege	vmbo	Uithuizen	471
	Hogelandcollege	vmbo/havo/vwo	Warffum	772
Winsum	Terra college	vmbo	Winsum	614
	Terra college	praktijkonderwijs	Winsum	173
	CSG Groningen locatie Winsum	vmbo	Winsum	197
totaal				2227

Bron: DUO, 2016

Figuur 6.2 Woongebied ven de leerlingen per school

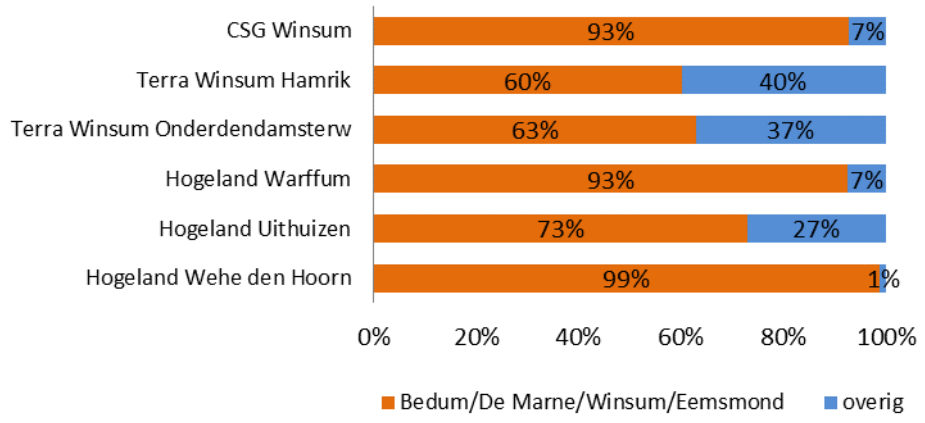

Bron: DUO, 2016

Waar gaan de leerlingen uit de BMWE-gemeenten naar school?

De meeste jongeren uit Bedum, De Marne en Winsum gaan naar een school voor voortgezet onderwijs in de stad Groningen. De meeste jongeren uit Eemsmond gaan naar het Hogelandcollege (tabel 6.4).

Tabel 6.3 Schoolgemeente van leerlingen woonachtig in BMWE-gemeenten

Woongemeente	Schoolgemeente leerlingen	Aantallen	%
Bedum	Groningen	542	79%
	Winsum	128	19%
	Eemsmond	14	2%
	Haren, Delfzijl	5	1%
		689	100%
De Marne	Groningen	203	33%
	Winsum	157	25%
	Eemsmond	118	19%
	De Marne	114	18%
	Zuidhorn	19	3%
	Haren, Friesland	12	2%
		623	100%
Eemsmond	Eemsmond	646	65%
	Groningen	215	22%
	Winsum	114	11%
	Appingedam	11	1%
	Haren	10	1%
	Delfzijl, R'dam, Zuidhorn, Zwolle	6	<1%
		1002	100%
Winsum	Groningen	396	39%
	Eemsmond	281	28%
	Winsum	262	26%
	De Marne	67	7%
	Haren, Zuidhorn, Drenthe, Friesland	9	1%
		1015	100%

Bron: DUO, 2016

Welke opleiding volgen de jongeren?

De opleidingsniveaus in de volgende tabel betreffen opleiding in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs (vmbo 3-4, havo 3-5 en vwo 3-6). Te zien is dat jongeren uit Bedum vaker dan gemiddeld in de provincie en de rest van het land een vwo opleiding doen. De vo-ers uit Bedum en Eemsmond

volgen vaker (37%) een vmbo opleiding dan in de andere gemeenten. In Eemsmond en De Marne is het aandeel jongeren dat een basisberoepsgerichte leerweg in het vmbo volgt het hoogst. De jongeren uit Winsum op een vmbo opleiding doen in de meeste gevallen de theoretische leerweg (v.h. mavo).

Van de BMWE-gemeenten doen jongeren uit Winsum het vaakst een opleiding op havo+ niveau (havo of vwo). Het percentage vwo-ers is zelfs 2 procentpunten hoger dan landelijk. Jongeren uit Eemsmond en De Marne doen in minder dan de helft van de gevallen een havo+ opleiding (figuur 6.3).

Tabel 6.4 Opleiding vanaf leerjaar 3 in het voortgezet onderwijs, 2015-2016

	PRO	vmbo bl	vmbo kl	vmbo gl	vmbo tl	havo	vwo
Bedum	3%	6%	13%	7%	16%	25%	31%
Winsum	4%	7%	7%	5%	16%	29%	32%
Eemsmond	5%	11%	12%	3%	21%	25%	22%
De Marne	5%	10%	11%	8%	19%	23%	23%
totaal gemeenten	4%	9%	11%	6%	18%	26%	27%
provincie	5%	8%	13%	3%	19%	26%	27%
Nederland	3%	8%	11%	5%	15%	28%	30%

Bron: DUO, 2016

Figuur 6.3 Percentage havo+, per gemeente, 2015-2016.

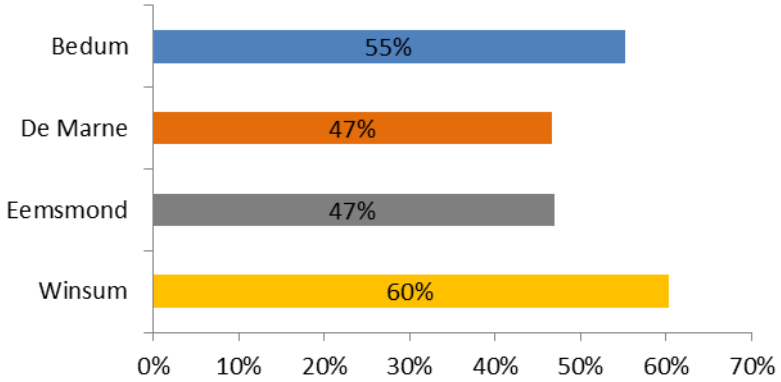

Bron: DUO, 2016

6.3 Speciaal onderwijs

Er zijn geen voorzieningen voor speciaal onderwijs in Bedum, De Marne, Winsum en Eemsmond. Voor het speciaal basisonderwijs gaan de meeste leerlingen naar Groningen. Het (voortgezet) speciaal onderwijs wordt vooral gevolgd in Groningen of Haren.

Tabel 6.6 Leerlingen op speciaal onderwijs

	SBO	V(SO)
Bedum	12 (Groningen)	28 (Groningen en Haren)
De Marne	30 (29 Groningen, 1 Dongeradeel)	19 (Groningen, Haren)
Winsum	31 (1 Appingedam, 30 Groningen)	35 (Groningen, Haren)

Eemsmond	39 (8 Appingedam, 31 Groningen)	53 (Gr., Haren, Veendam, App'dam)
totaal	112	135

Bron: DUO, 2016

6.4 Middelbaar beroepsonderwijs

De leerlingen uit de BMWE-gemeenten die een mbo opleiding volgen doen dit op op een van de volgende 4 scholen: AOC Terra, Alfa-college, ROC Menso Alting of Noorderpoort. In de praktijk volgende de meeste jongeren een opleiding op een vestiging in Groningen. Landelijk wordt in bijna 80% van de gevallen een beroepsopleidende leerweg (BOL) gekozen in het mbo. In Winsum is dit percentage iets hoger. Jongeren uit Eemsmond en De Marne doen vaak een agrarische opleiding, dubbel zo vaak als gemiddeld in de provincie en landelijk. De meest gekozen richting is in alle gemeenten zorg en welzijn. Verreweg de meeste jongeren doen een mbo opleiding op niveau 3 of 4 (79%-83%).

Tabel 6.7 Sector en leerweg in het mbo, 2016-2017

	agrarisch	combinatie	economie	techniek	zorg en welzijn	BOL	BBL
Bedum	6%	3%	29%	27%	35%	79%	21%
Winsum	6%	4%	26%	29%	35%	82%	18%
Eemsmond	11%	2%	25%	29%	33%	79%	21%
De Marne	10%	3%	24%	26%	37%	78%	22%
totaal gemeenten	8%	3%	26%	28%	35%	80%	20%
provincie	5%	4%	30%	27%	33%	83%	17%
Nederland	5%	4%	31%	27%	32%	79%	21%

Bron: DUO, 2016

7 Zorg en Welzijn

Dit hoofdstuk geeft een beschrijving van de indicatoren zorg en welzijn. Het hoofdstuk gaat achtereenvolgens in op het aantal Wmo-cliënten, omvang jeugdzorg en ervaren gezondheid.

7.1 Aantal wmo-cliënten

Wmo-cliënten zijn personen die een Wmo-voorziening ontvangen van de gemeente. Deze voorzieningen worden ook wel maatwerkvoorzieningen genoemd. In de BMWE-gemeenten ontvingen in 2015 in totaal 2.701 personen een maatwerkvoorziening vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Dit is 5,4% van de totale bevolking. In Winsum (4,5%) en Bedum (5,1%) ligt dit iets onder het gemiddelde, in De Marne (5,7%) en Eemsmond (6,1%) iets daarboven.

Figuur 7.1: Aantal Wmo-cliënten per gemeente, 2015

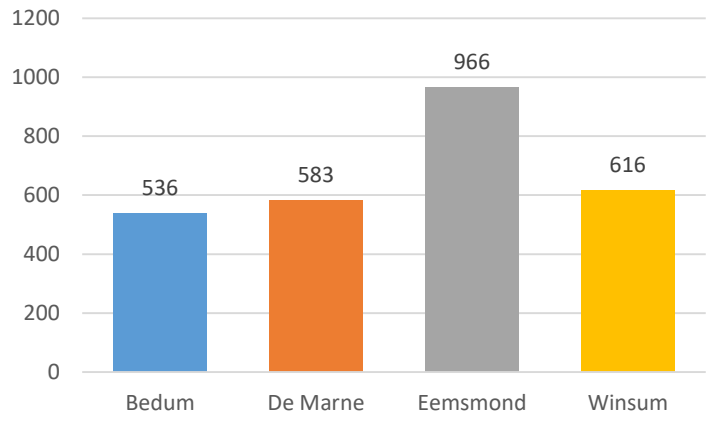

Bron: BMWE gemeente, 2016

7.2 Jeugdhulp

Al jaren is bekend dat er in de provincie Groningen veel meer jeugdhulp wordt verstrekt dan landelijk. Van alle minderjarigen in de provincie had in 2015 één op de zeven (13,8%) een vorm van jeugdhulp. Landelijk is dat 10%. De gemeenten Bedum, De Marne en Winsum zitten alle drie boven het landelijke gemiddelde, maar (net) onder het gemiddelde van de provincie. In Eemsmond ligt het aandeel jongeren dat in 2015 een vorm van jeugdhulp ontving het hoogst van alle Groninger gemeenten.

Het overgrote deel van deze jeugdigen krijgt ambulante jeugdhulp (jeugdhulp zonder verblijf). Het overige deel heeft een vorm van jeugdhulp met verblijf (figuur 7.3). Van de BMWE-gemeenten heeft Eemsmond relatief het grootste aandeel jongeren in een vorm van jeugdhulp met verblijf.

Figuur 7.2. Gebruik jeugdhulp 0 t/m 17 jarigen, % 2015

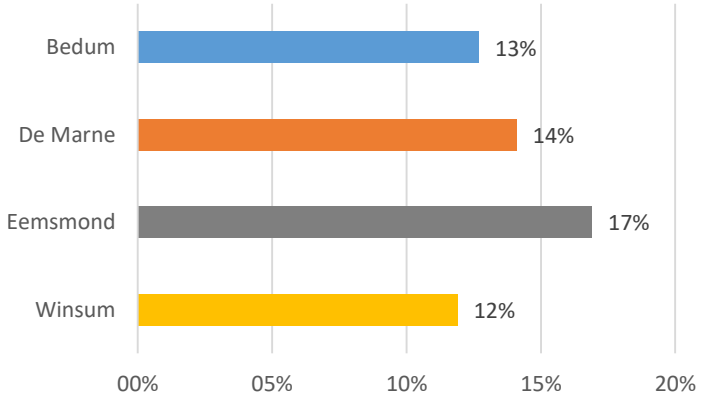

Bron: CBS statline, 2017

Figuur 7.3. Gebruik jeugdhulp met of zonder verblijf, % 2015

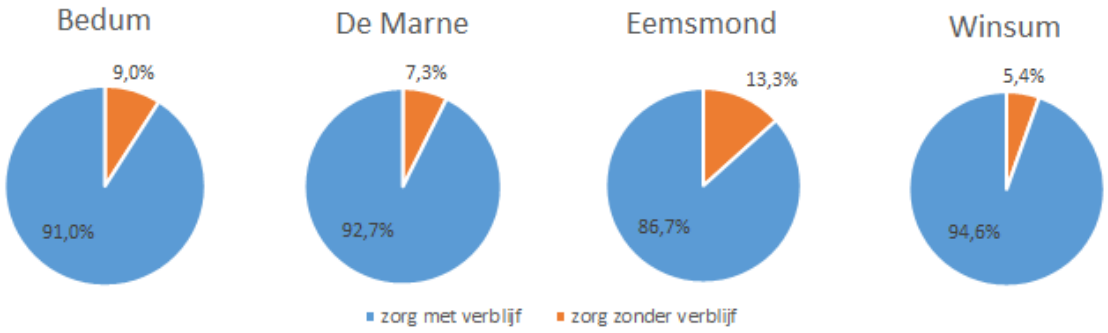

Bron: CBS statline, 2017

7.3 Ervaren gezondheid

In juni 2016 is een vragenlijst uitgezet onder het Groninger Panel met als thema ‘zorg in de wijk’. Bijna 2.000 inwoners van de provincie Groningen, waaronder 361 panelleden uit de BMWE-gemeenten, hebben deze vragenlijst ingevuld. In de vragenlijst is onder meer gevraagd naar ervaren gezondheid. Aan de panelleden is gevraagd hoe zij in het algemeen hun dagelijkse gezondheid zouden noemen.

Het merendeel van de panelleden uit de vier gemeenten ervaart zijn of haar gezondheid als goed tot zeer goed (86%), 14% ervaart zijn gezondheid als matig tot slecht. De gemiddelde ervaren gezondheid in de BMWE-gemeenten is vergelijkbaar met het provinciaal gemiddelde (88% goed tot zeer goed; 12% matig tot slecht).

Figuur 7.4. Hoe zou u in het algemeen uw gezondheid noemen? (%), BMWE-gemeenten (N=361)

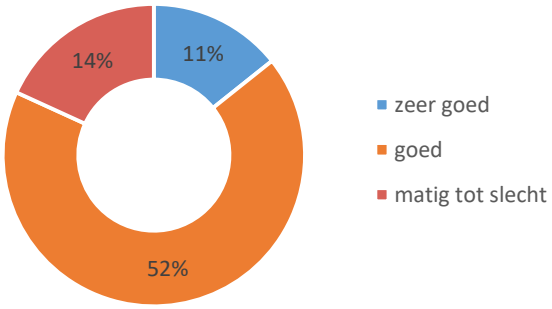

Bron: Groninger Panel (SPG), 2016

8 Ervaren leefbaarheid en sociale cohesie

In april 2016 zijn bijna 2.000 inwoners van de provincie Groningen bevraagd naar de ervaren leefbaarheid en de waardering van de eigen woonomgeving. Deze vragenlijst is uitgezet onder het Groninger Panel en ingevuld door 352 inwoners van de vier BMWE-gemeenten. Dit hoofdstuk geeft een inkijkje in de ervaren leefbaarheid en sociale cohesie in deze gemeenten. De uitkomsten zijn beschreven op regioniveau en worden vergeleken met het provinciaal gemiddelde.

8.1 Ervaren leefbaarheid in woonomgeving

Hoe ervaren inwoners de leefbaarheid in hun dorp of wijk? Aan de leden van het Groninger Panel is gevraagd om hun oordeel in een cijfer uit te drukken.

Inwoners van de BMWE-gemeenten waarderen de leefbaarheid gemiddelde

met een 7,6

Deze waardering ligt gelijk aan het provinciaal gemiddelde (7,6). De meeste panelleden in de BMWE-gemeenten beoordelen de leefbaarheid in hun woonomgeving met een voldoende (94%). Het merendeel geeft zelfs een acht of hoger (71%).

Wat provinciaal opvalt is dat de inwoners in de krimpregio's de leefbaarheid met 7,4 een fractie lager beoordelen dan de inwoners buiten de krimpgebieden (7,7). Eenzelfde verschil in rapportcijfer zien we tussen het aardbevingsgebied (11 gemeenten) en daarbuiten. Dit komt overeen met eerder onderzoek naar de beleving van leefbaarheid in het aardbevingsgebied (OTB & CMO STAMM, 2016).

Ontwikkeling in leefbaarheid

Aan de panelleden is gevraagd of de leefbaarheid in hun dorp of wijk de afgelopen 12 maanden vooruit of achteruit is gegaan. Het merendeel van de panelleden uit de vier gemeenten zegt dat deze gelijk is gebleven (72%), 8% ziet een vooruitgaan en 20% van de mensen ziet een achteruitgang. Het aandeel dat een vooruitgang ziet, ligt een fractie boven het provinciaal gemiddelde (16%).

Figuur 8.1. Vindt u dat de leefbaarheid in uw dorp of wijk vooruit of achteruit is gegaan? BMWE-gemeenten (N=352)

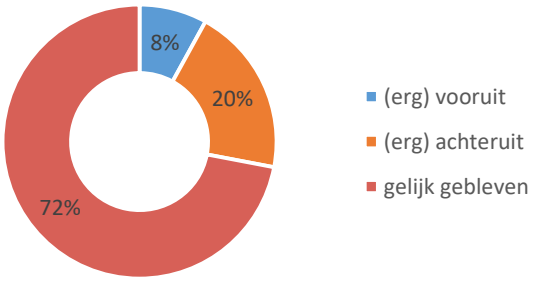

Bron: Groninger Panel (SPG), 2016

Provinciaal zien we hier vooral grote verschillen tussen stedelingen en plattelanders. In de stad ziet 12% van de mensen een achteruitgang, op het platteland is dat 20%. In de krimpgebieden is er een nog groter aantal dat een achteruitgang in de leefbaarheid ziet, namelijk een kwart van de mensen. Er is provinciaal geen significant verschil tussen het aardbevingsgebied en daarbuiten.

8.2 Sociale cohesie

Sociale cohesie is een belangrijke eigenschap voor de een leefbare woonomgeving. We hebben het Groninger Panel middels enkele stellingen gevraagd naar de onderlinge sociale contacten tussen buurtbewoners. Op basis van vier stellingen (mensen kennen elkaar nauwelijks; mensen gaan op een prettige manier met elkaar om; gezellige buurt waar veel saamhorigheid is; thuis voelen in de buurt) is de samengestelde schaalscore 'sociale cohesie in de woonbuurt' berekend. Deze schaalscore loopt van 0 tot 10, waarbij een hogere score overeenkomt met een positiever oordeel over de sociale cohesie. Gemiddeld scoort het Groninger Panel een 6,5 op sociale cohesie. De panelleden uit de BMWE-gemeenten scoren met een 7,0 een fractie daarboven.

Door middel van deze schaalscore maken we een verdeling naar 'sterke', 'middelmatige', en 'minder sterke' sociale binding. Ruim zes op de tien panelleden uit de BMWE-gemeenten ervaart een sterke binding (66%). Dit ligt boven het provinciaal gemiddelde van 51%. Wat provinciaal opvalt is dat stedelingen de sociale binding in de buurt iets lager beoordelen dan plattelanders; in de stad ervaart 39% een sterke binding en op het platteland geldt dit voor 63% van de panelleden. Dit beeld komt overeen met landelijk onderzoek, waaruit blijkt dat de sociale samenhang vooral op het platteland sterk is (Dorpenmonitor, SCP, 2013).

Figuur 8.2. Sociale cohesie in de buurt, schaalscore (%), BMWE-gemeenten (N=352)

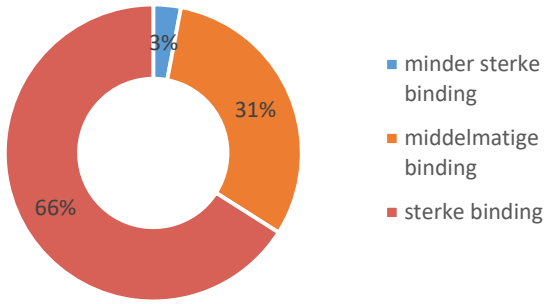

Bron: Groninger Panel (SPG), 2016

9 Voorzieningen

Dit hoofdstuk toont op kaart de aanwezigheid van de volgende voorzieningen: supermarkt, sportvoorzieningen, zorgvoorzieningen, kind- en onderwijs-voorzieningen, horeca en toerisme en cultuurvoorzieningen. Het doel van dit hoofdstuk is een zo goed mogelijk beeld te schetsen van de aanwezigheid en spreiding van diverse voorzieningen, zonder exacte volledigheid na te streven.

9.1 Supermarkt

Onderstaande kaart toont de 21 supermarkten in de regio.

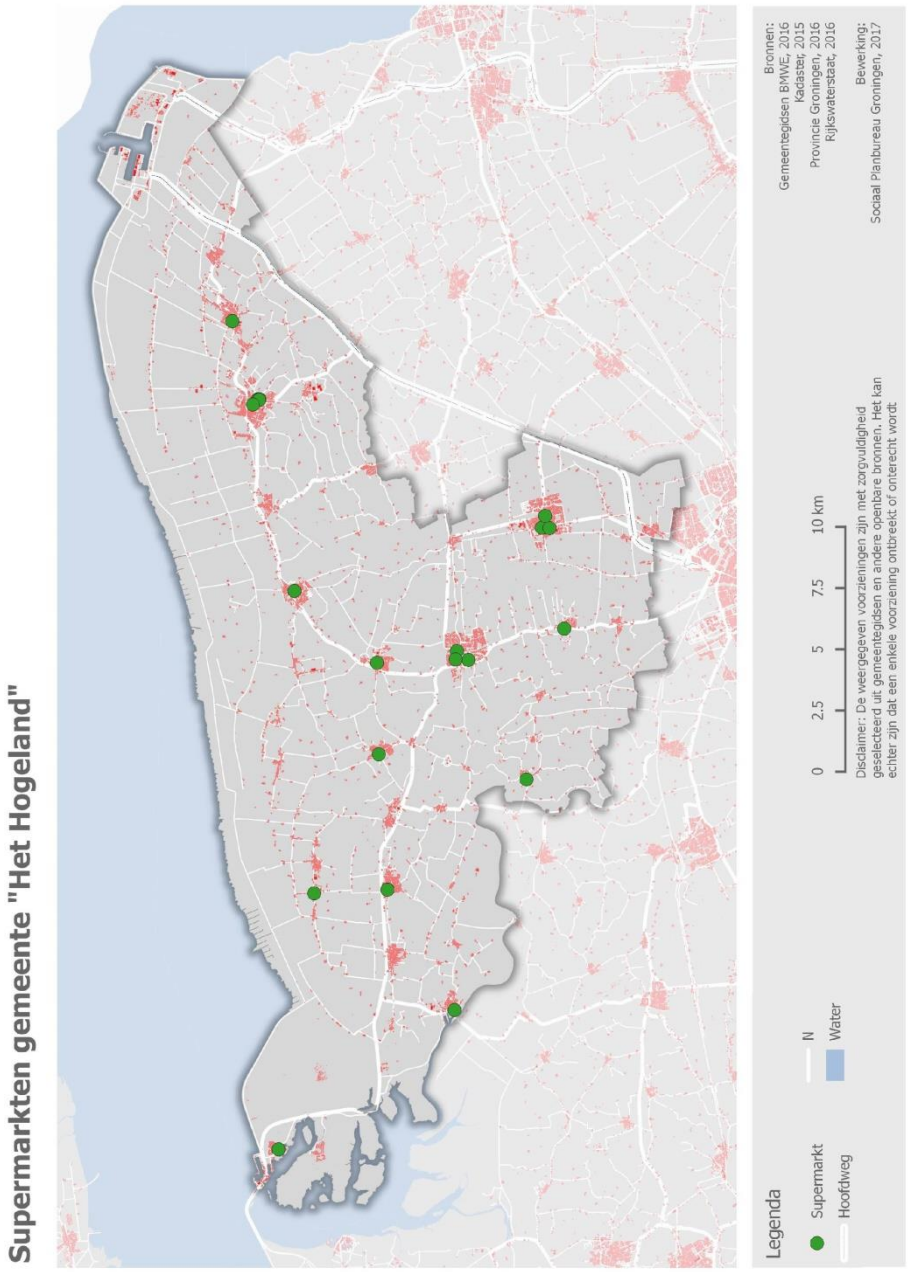

9.2 Sportvoorzieningen

Onderstaande kaart toont de sportvoorzieningen in de regio. In totaal zijn er in de regio 29 gymzalen/sporthallen, 27 sportvelden, 2 binnen zwembaden en 4 buiten zwembaden.

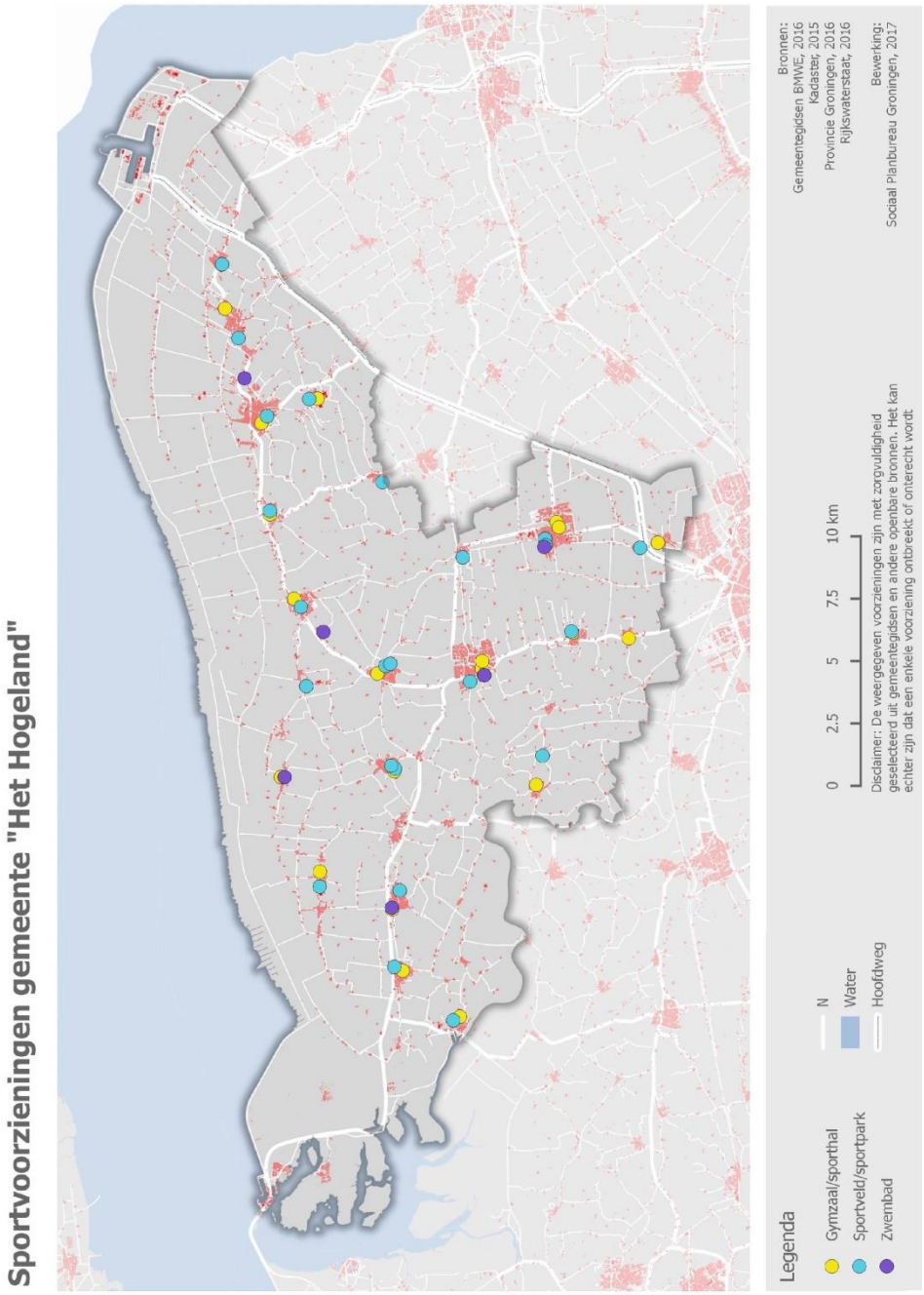

9.3 Zorgvoorzieningen

Onderstaande kaart toont de zorgvoorzieningen in de regio. In totaal zijn er in de regio 18 huisartsen, 12 apotheken (incl. afgiftepunt) en 8 woonzorgcentra.

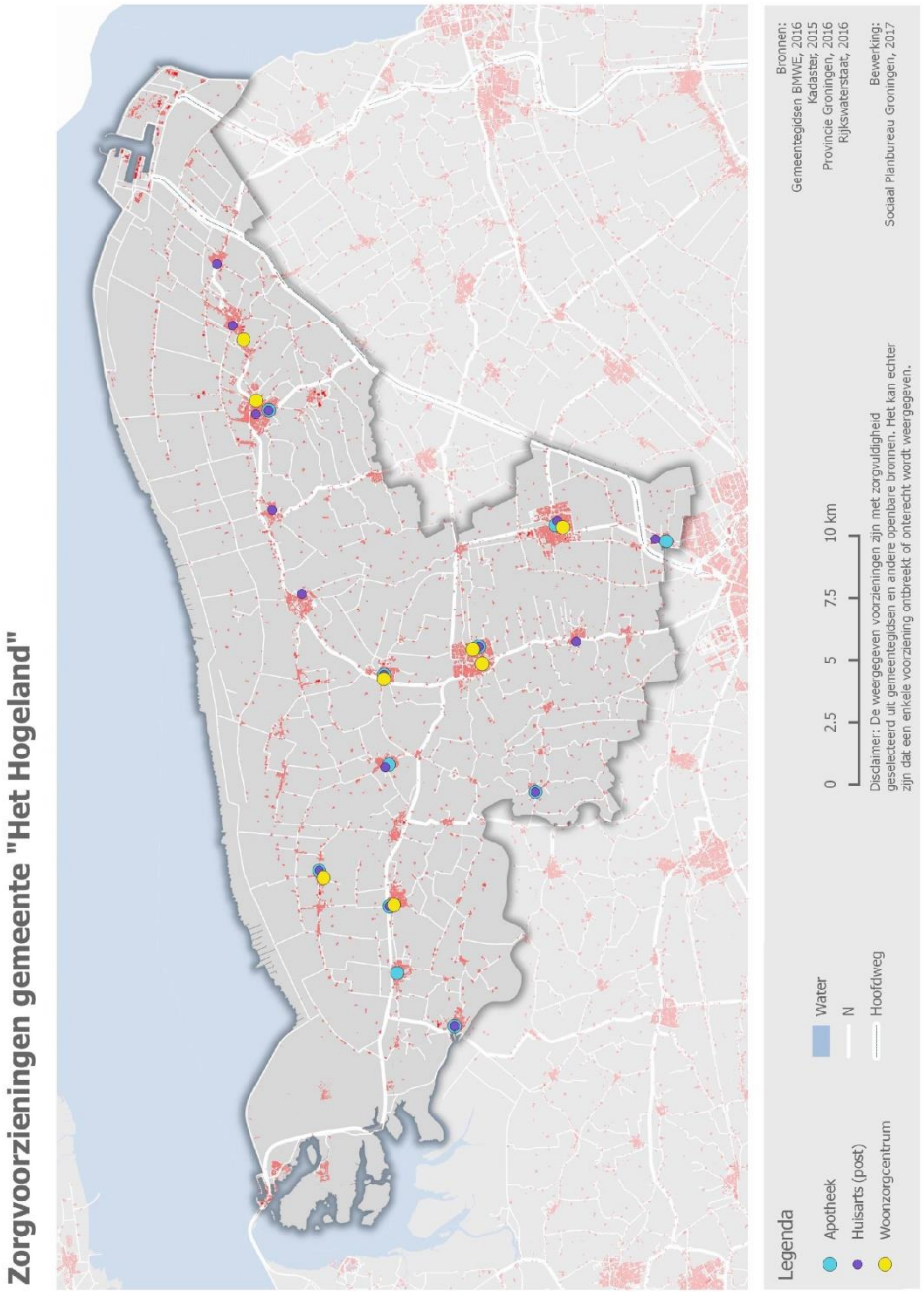

9.4 Kind- en onderwijsvoorzieningen

Onderstaande kaart toont de aanwezigheid van scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs en van kinderopvanglocaties (kdv) in de regio. In totaal zijn er in de regio 41 scholen voor basisonderwijs, 7 locaties voor voortgezet onderwijs en 18 kinderopvanglocaties (kdv).

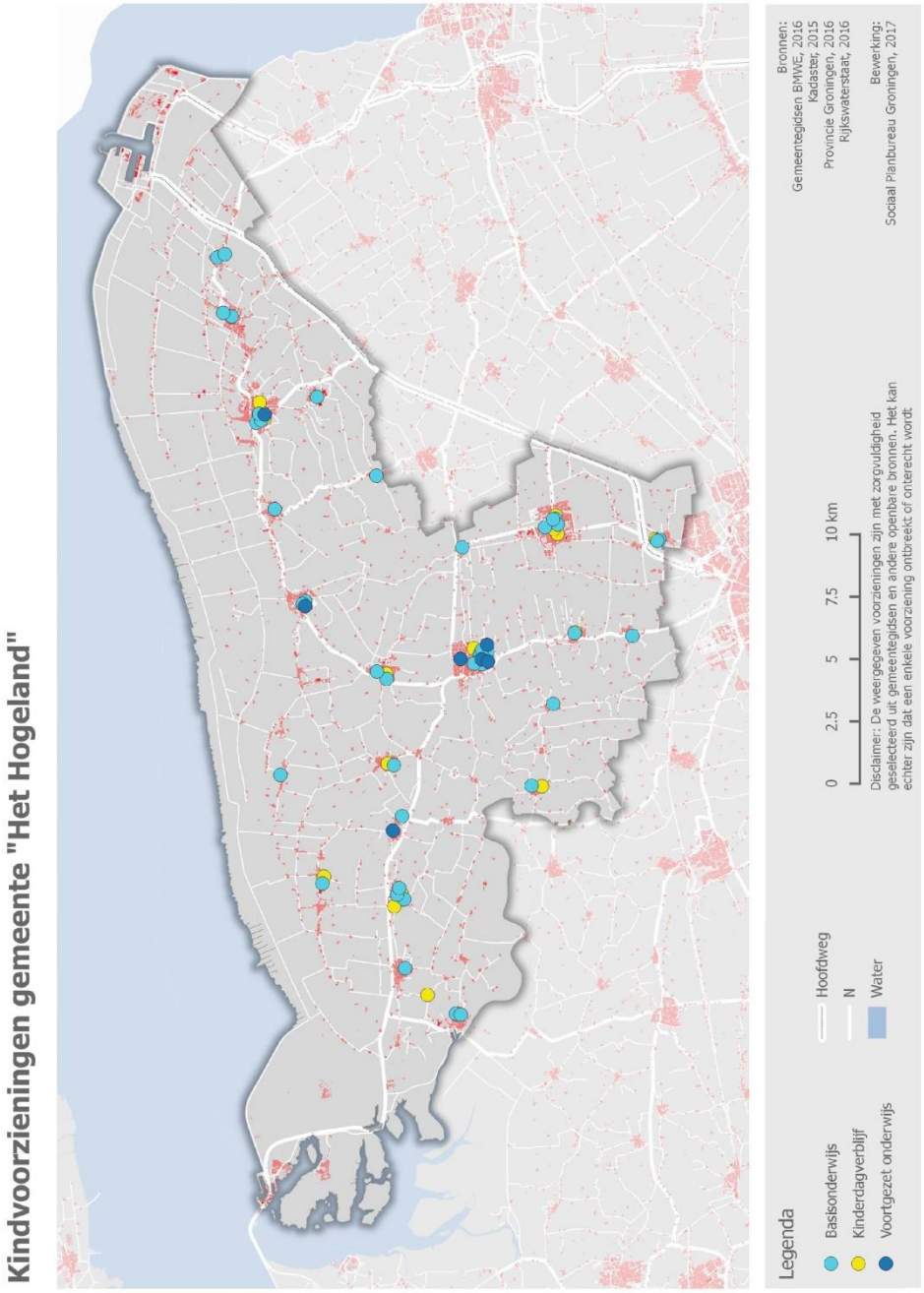

9.5 Horeca en toerisme

Onderstaande kaart toont de café/restaurants, hotels en campings in de BMWE-gemeenten. In totaal staan er in de regio 92 café/restaurants, 18 hotels (incl. groepsaccommodaties) en 12 campings.

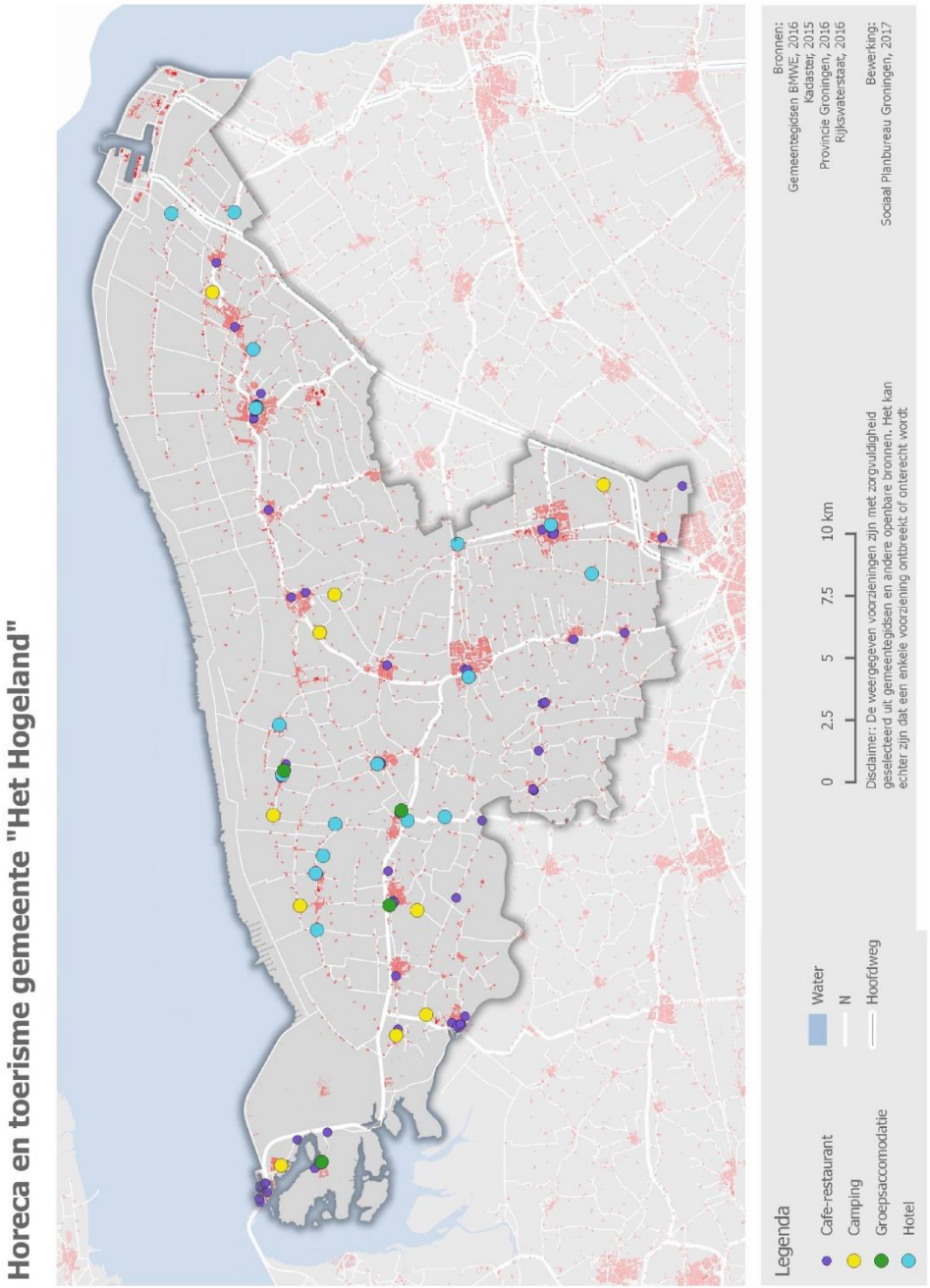

9.6 Cultuur

Onderstaande kaart toont de aanwezigheid van musea en bibliotheken in de regio. In totaal zijn er in de regio 15 musea en 13 bibliotheken (incl. uitleenpunten)

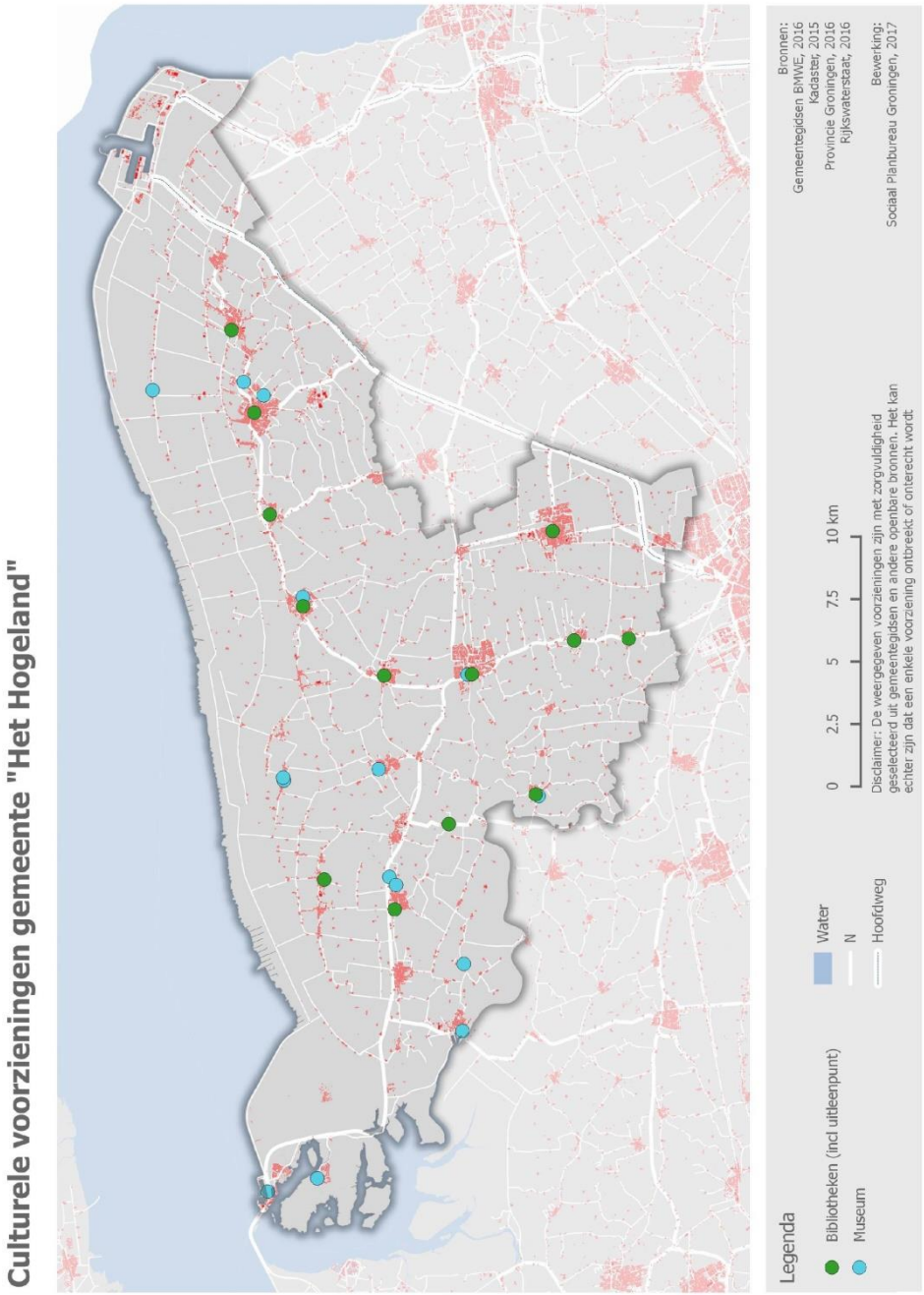

10 Stemgedrag

Dit hoofdstuk geeft inzicht in het stemgedrag van bewoners. Paragraaf 10.1 beschrijft de uitslagen van de Tweede Kamerverkiezingen van 2010 en 2012. Paragraaf 10.2 gaat vervolgens in op de uitslagen van de Gemeenteraads-verkiezingen van 2010 en 2014.

10.1 Uitslagen Tweede kamerverkiezingen

Bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen in 2012 ging bijna acht op de tien inwoners naar de stembus (77% - 80%). In alle vier de gemeenten gingen de meeste stemmen naar de PvdA (29%-35%), VVD (16%-17%) en het CDA (12%-16%).

Figuur 10.1. Uitslagen Tweede Kamerverkiezingen 2010 en 2012 (%), BMWE-gemeenten

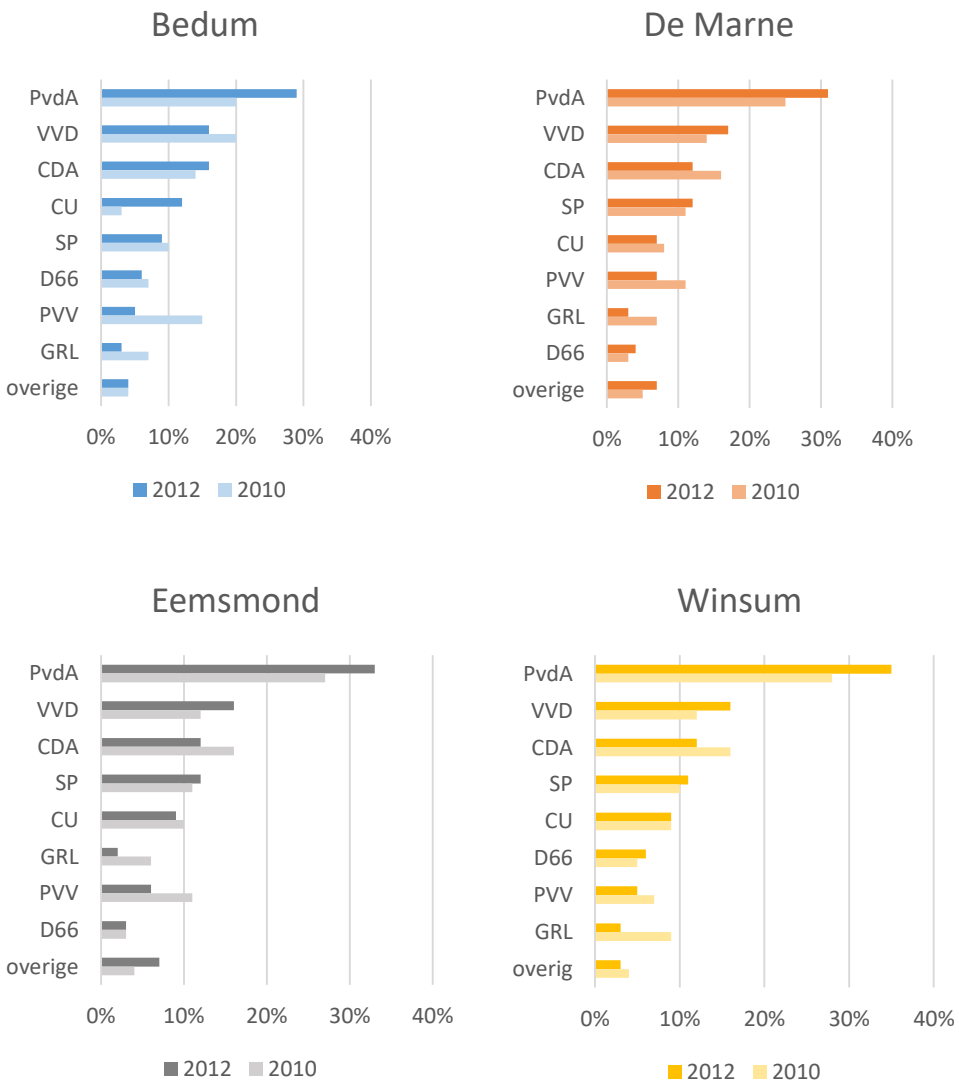

Bron: www.verkiezingsuitslagen.nl, geraadpleegd januari 2017

10.2 Uitslagen Gemeenteraadsverkiezingen

De opkomstpercentages bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2014 lagen een stuk lager dan bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2012. In De Marne ging in 2014 ongeveer 6 op de tien inwoners naar de stembus (58%), in de andere gemeenten lag dit met 65%-67% iets hoger. De meeste stemmen gingen in Bedum, Eemsmond en Winsum naar Gemeente Belangen (24%-30%). Daarnaast kregen in alle gemeenten de PvdA (13%-19%) en het CDA (14%-27%) relatief veel stemmen. Opvallend veel stemmen kreeg de SP in Eemsmond (16%), in de overige gemeenten deed de SP niet mee aan de gemeenteraadsverkiezingen.

Figuur 10.2. Uitslagen Gemeenteraadsverkiezingen 2010 en 2014 (%), BMWE-gemeenten

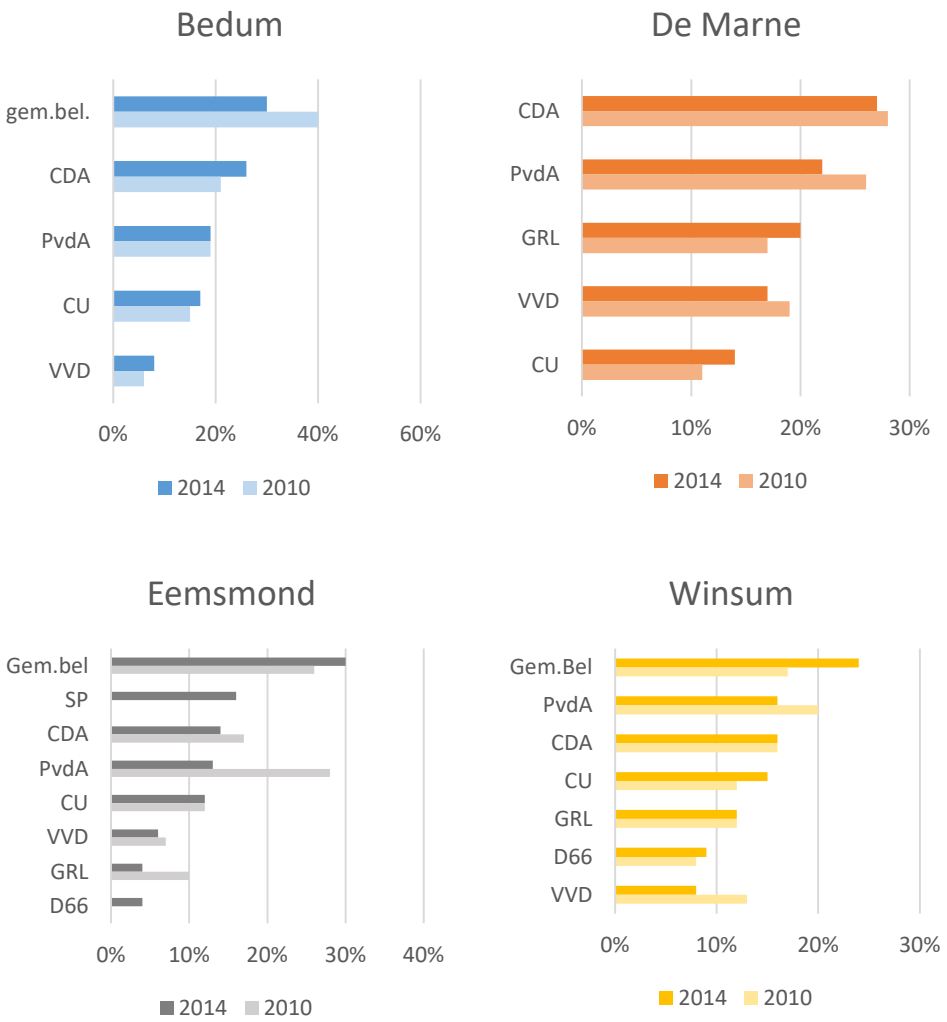

Bron: www.verkiezingsuitslagen.nl, geraadpleegd januari 2017

11 Bewonersinitiatieven

Bewonersinitiatieven zijn collectieve activiteiten van burgers die zich richten op het verbeteren van de buurt of het dorp. Het zijn ideeën om het dorp, de buurt en/of straat gezelliger, sportiever, groener, schoner en veiliger te maken.

Onderstaande kaart toont de 14 bewonersinitiatieven in de BMWE-gemeenten die bekend zijn bij de provinciale Ideeënbank. De initiatieven die worden getoond zijn initiatieven waarbij draagvlak in de omgeving aantoonbaar is en er bovendien sprake is van een duurzaam karakter. Dat laatste wil zeggen dat deze initiatieven een bepaalde omvang hebben en structureel activiteiten organiseren. Initiatieven waarvan breed draagvlak niet direct aantoonbaar is of initiatieven die eenmalig actief zijn worden hier niet laten zien.

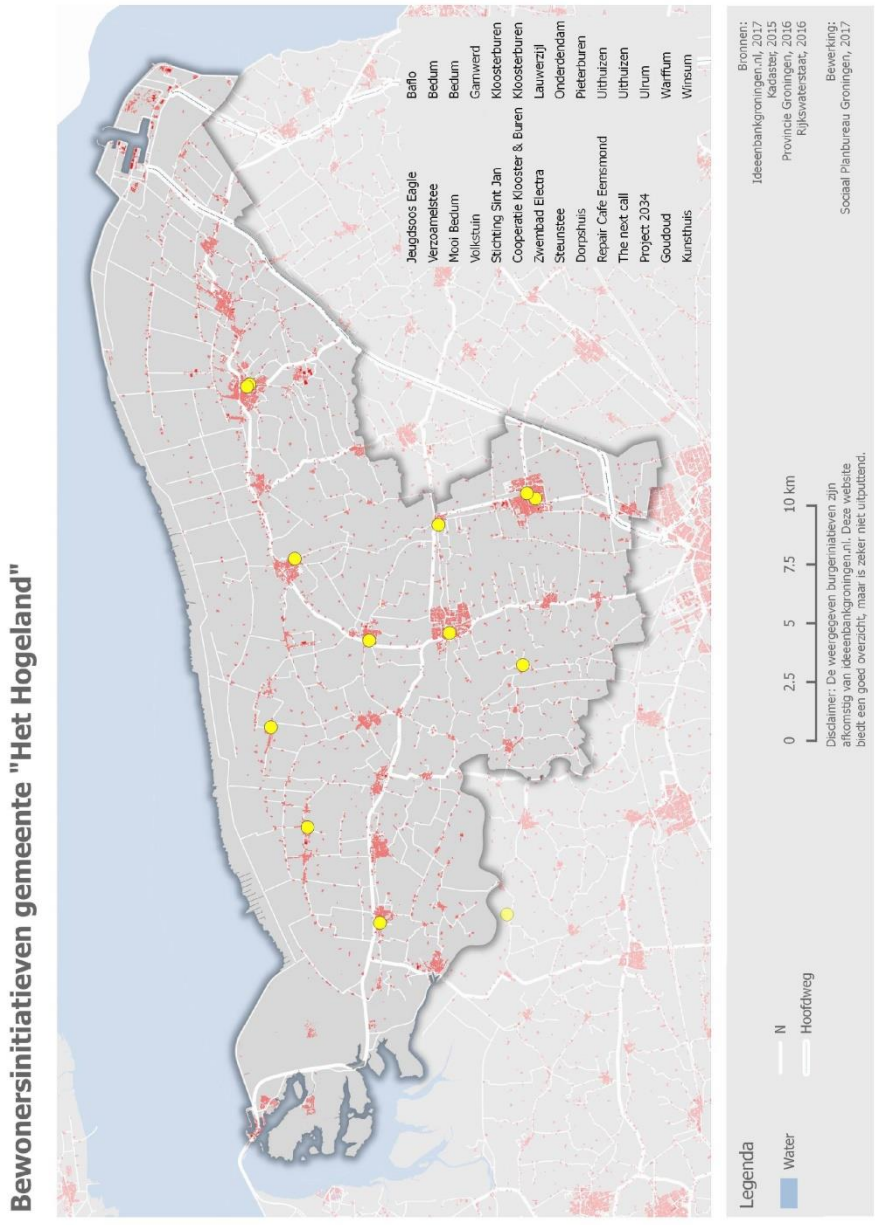

Bron: www.ideeenbankgroningen.nl

Bijlage 4. Uitkomsten inwonersenquête

Enquête inwoners

Achtergrond

Looptijd 30 januari t/m 19 februari 2017

- 5694 inwoners van **15 jaar** of ouder per brief benaderd
- Brieven met link en unieke code
- Enquête op papier en extra codes beschikbaar bij balies gemeentehuizen

- Kwalitatieve input door gerichte vragen
- Willekeurig geselecteerd uit inwonersbestanden van de vier gemeenten
- Representatieve uitsnede uit bevolking

Enquête inwoners

Cijfers

Steekproefverdeling

- 5694 uitgenodigd, 908 begonnen (responspercentage van 16%)
- 104 personen niet afgerond, 7 buiten doelgroep
- Netto **797 respondenten**
- Uitkomst wijkt max. 3,5% af van werkelijke situatie
- Meeste respondenten **60-74 jaar** (42%)

Externe communicatie o.a. via websites gemeenten, Facebook en persberichten

- 4 enquêtes op papier ingeleverd (3 uit steekproef, 1 extra)
- 5 extra codes uitgegeven buiten steekproef, waarvan 0 online gebruikt

RESULTATEN

Belangrijk dat de nieuwe gemeente maatwerk levert in de dorpen

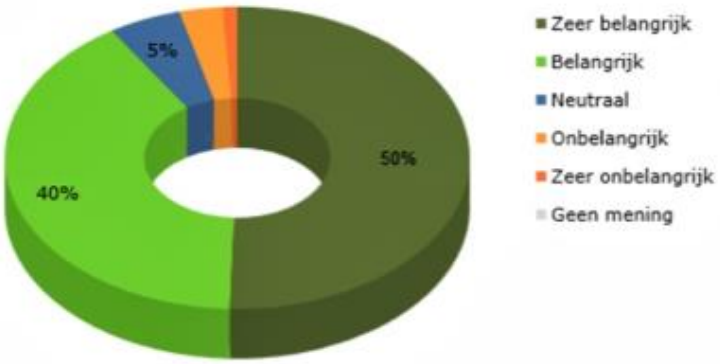

- Blijven luisteren naar wensen verschillende dorpen, zodat ieder dorp eigen karakter / eigen identiteit behoudt

Belangrijk dat in relatie tussen inwoners en nieuwe gemeente sprake is van persoonlijke benadering

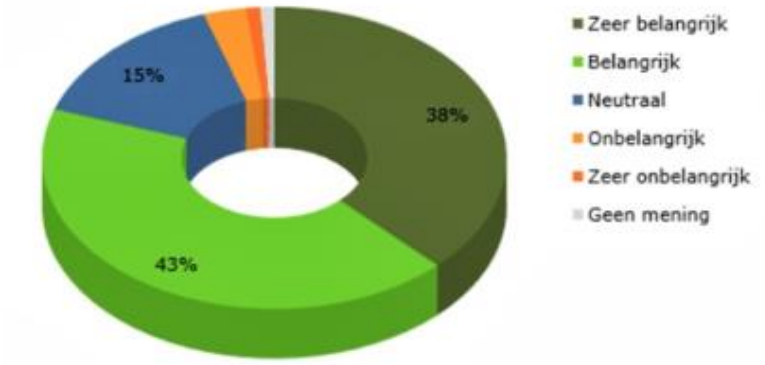

- **Opvallend**: inwoners van 15 t/m 29 jaar (86%) en 75 jaar en ouder (87%) hechten hier meeste belang aan
- Van belang om gemeentelijke voorzieningen in de verschillende dorpen zoveel mogelijk te behouden
- Persoonlijke benadering houdt volgens inwoners in dat politiek dicht bij burgers blijft staan; dit vergroot betrokkenheid onder burgers

Belangrijk dat dienstverlening van de nieuwe gemeente dag en nacht beschikbaar is?

- Meningen verdeeld
- **44%** vindt dit belangrijk voor de nieuwe gemeente

- Inwoners van **75 jaar en ouder** (67%) hechten meeste waarde aan 24-uurs dienstverlening
- Iets meer dan een kwart (28%) geeft aan dit **niet** belangrijk te vinden (met name nacht), deze inwoners wél voor verruiming openingstijden, bijvoorbeeld op zaterdag en aantal doordeweekse avonden

- Beschikbaarheid in avonduren uitkomst voor mensen die overdag aan het werk zijn
- Nachtelijke beschikbaarheid vooral voor urgente zaken

Belangrijk dat mensen en verenigingen, instellingen en bedrijven hun eigen verantwoordelijkheid nemen, betrokken zijn bij elkaar en actief in het maatschappelijk leven

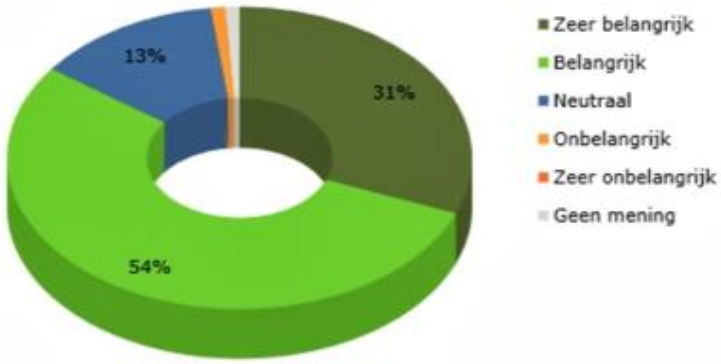

- Jongere inwoners (15 t/m 29 jaar) vinden dit relatief minst belangrijk (78%)
- Gezond dorpsleven afhankelijk van verenigingen, stichtingen en instellingen
- Hierbij samenwerking met gemeente (o.a. financieel) van belang, overheid mag haar verantwoordelijkheid niet afschuiven

Belangrijk dat mensen in de nieuwe gemeente, die een uitkering, zorg of ondersteuning nodig hebben, worden ondersteund

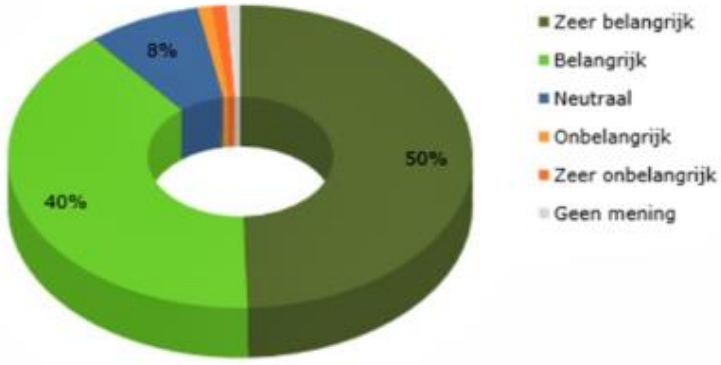

- Inwoners zien dit als kerntaak van de gemeente
- Vrouwen vinden dit nog vaker van belang dan mannen (93% vs 87%)
- Aantal inwoners vindt dat, wat betreft uitkeringen, gewerkt moet worden aan passende oplossingen; mensen actief stimuleren om aan het werk te gaan (mag ook vrijwilligerswerk zijn)

Dorpen in de BMWE-gemeenten: trots op dorp, sterkten en zwakten

Trots op en sterke punten van het dorp

- Voorzieningen (winkels, zwembad, (sport)verenigingen, etc.)
- Saamhorigheid
- Betrokkenheid

Inwoners van de gemeente

- Bedum: trots op "scheve toren", bereikbaarheid en veiligheid sterke punten
- De Marne: trots op de rust en ruimte en de verschillende activiteiten in de dorpen
- Winsum: loven het oude centrum en het openbaar vervoer / de bereikbaarheid
- Eemsmond: trots op Menkemaborg, Eemshaven sterk punt

Zwakke punten van het dorp

- (Groen)onderhoud
- Afname van werkgelegenheid en voorzieningen (speelt minder in Bedum)

Inwoners van de gemeente

- Bedum: verkeer en openbare verlichting
- De Marne: leegloop, krimp en de verpaupering
- Winsum: het ontbreekt gemeente aan daadkracht; besluiteloosheid
- Eemsmond: vergrijzing en verpaupering

Dorpen in de BMWE-gemeenten: binden en elkaar versterken

Wat ons bindt als nieuwe gemeente

Dorpen kunnen elkaar versterken

- door samenwerken
- door kennisdelen op bestuurlijk, financieel en economisch niveau

- op het gebied van infrastructuur /openbaar vervoer
- op gebied van onderhoud

- door gezamenlijk te zorgen voor werkgelegenheid
- door gezamenlijk te zorgen voor goede (zorg)voorzieningen

- door naar buiten te treden als één gebied met betrekking tot toerisme, recreatie en cultuur

Dorpen in de BMWE-gemeenten: de nieuwe gemeente, zorgen

Waarover maken inwoners zich zorgen, wat mag niet verloren gaan?

Zorgen

- letterlijke, maar ook figuurlijke afstand tot gemeentehuis
- eigen karakter en identiteit van de verschillende dorpen

- betrokkenheid van gemeente met dorp
- persoonlijke contact met gemeente

- bereikbaarheid dienstverlening
- blijven voorzieningen in verschillende dorpen bestaan

Invloed op ruimtelijk-economische thema's

In welke mate wilt u als inwoner van de nieuwe gemeente invloed hebben op

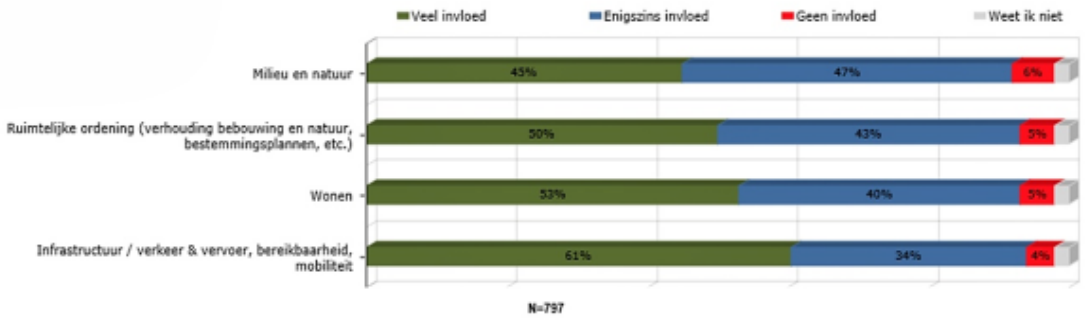

- Inwoners van **44 jaar en ouder** vinden invloed op Wonen, Ruimtelijke ordening en/of Milieu en natuur vaker van belang dan jongere inwoners

Invloed op sociaal-maatschappelijke thema's

In welke mate wilt u als inwoner van de nieuwe gemeente invloed hebben op

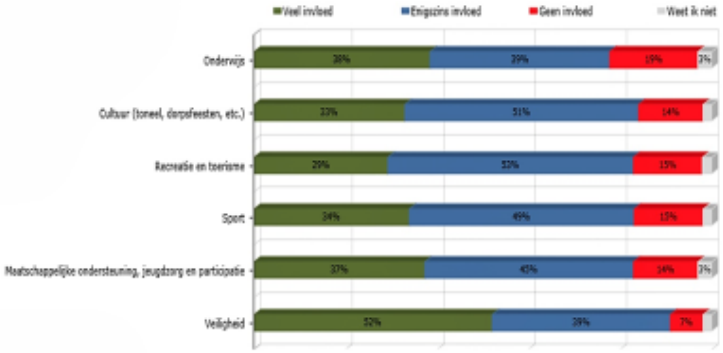

- In vergelijking ruimtelijk-economische thema's, invloed minder van belang
- **Veiligheid** wel thema waar 52% graag veel invloed op heeft

Dienstverlening: contact met de gemeente, verwachtingen

Hoe <u>verwachten</u> inwoners over vijf jaar contact te hebben met de nieuwe gemeente?

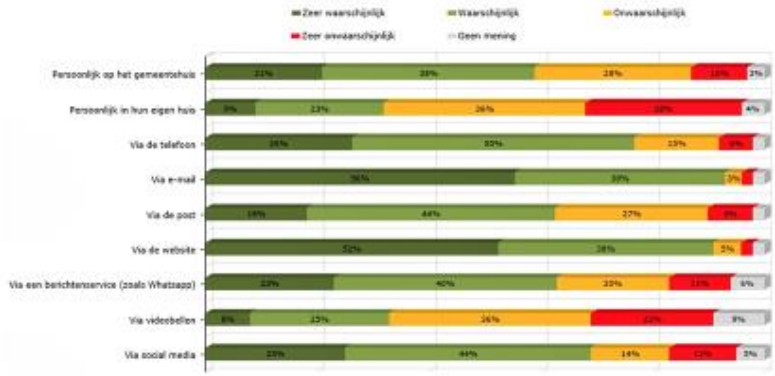

Opvallende eerste resultaten uit enquête medewerkers:

- 95% van medewerkers vindt persoonlijk contact op gemeentehuis <u>(zeer) wenselijk</u>
- 80% van medewerkers vindt persoonlijk in eigen huis <u>(zeer) wenselijk</u>
- Slechts 58% van medewerkers vindt contact via social media <u>(zeer) wenselijk</u>, 31% zelfs <u>(zeer) onwenselijk</u>

Dienstverlening: beoordeling digitale faciliteiten

Inwoners vinden het zeer waarschijnlijk dat men over vijf jaar via meerdere digitale kanalen contact heeft met de gemeente

- Gemiddeld rapportcijfer digitale dienstverlening van de vier gemeenten 6,6
- Inwoners tussen de 15 en 29 jaar geven het laagste rapportcijfer (6,4)

Dienstverlening: belangrijkste onderdelen, verwachtingen

Wat verwachten inwoners van de nieuwe gemeente? Welke onderdelen van de gemeentelijke dienstverlening zijn na de herindeling het meest belangrijk?

- Kwaliteit woonomgeving, voorzieningen in eigen buurt en karakter van het dorp behouden duidelijk meest belangrijk
- Werkgelegenheid met name van belang voor inwoners die aan begin van arbeidscarrière staan
- Aandacht voor werkgelegenheid speelt verder vaakst onder inwoners gemeente Eemsmond
- Ook al verwachten inwoners vooral digitaal contact te hebben met de gemeente, slechts 14% ziet dit als één van de belangrijkste gemeentelijke dienstverleningen

Dienstverlening: persoonlijk op het gemeentehuis, verwachtingen

Inwoners verwachten vooral voor de aanvraag van documenten naar het gemeentehuis te gaan

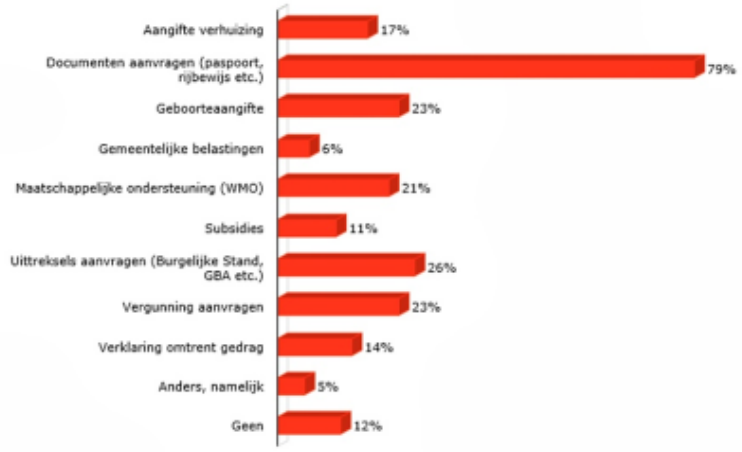

Ondernemers met een bedrijf(svestiging) in één van de BMWE-gemeenten (13%)

Vestigingsklimaat: belangrijkste verbeterpunten ten aanzien van de directe bedrijfsomgeving

- Kwaliteit van de openbare ruimte (36%)
- Ruimte voor expansie (32%)
- Bereikbaarheid met de auto (29%)
- Ondernemers in de gemeenten Winsum en Eemsmond noemen significant vaker aanpak van leegstand

Lokale regel- en lastendruk: ruimte voor verbetering in de nieuwe gemeente

- Hoogte van lokale financiële heffingen (29%)
- Eisen aan bouwregelgeving, bestemmingsplan(nen) (28%)
- Ondernemers van De Marne en (in mindere mate) Winsum zien graag minder tegenstrijdige informatie of communicatie

Relatie ondernemer – gemeente: nieuwe gemeente moet zich met name focussen

- Flexibel omspringen met regels en procedures (40%)
- Leefbaarheid van de bedrijfsomgeving (26%)
- Faciliteren van innovatie en ontwikkeling (25%)

Ondernemers met een bedrijf(svestiging) in één van de BMWE-gemeenten (13%)

Belangrijk dat in de nieuwe gemeente de digitale faciliteiten voor ondernemers verder worden uitgebreid

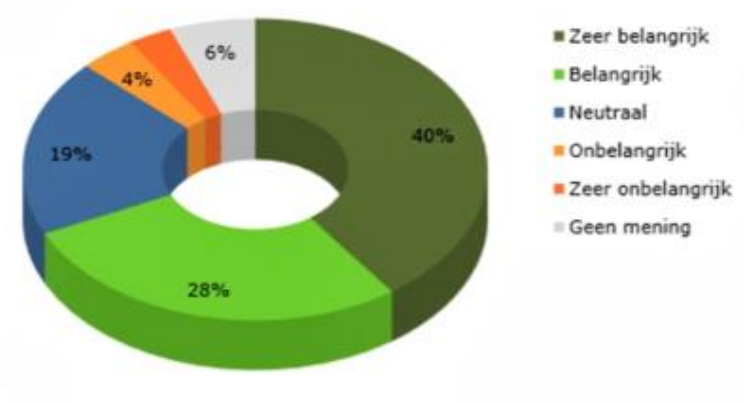

- 19% antwoordt neutraal, slechts 7% geeft aan dit niet belangrijk te vinden

Bijlage 5. Uitkomsten medewerkersenquête

Enquête medewerkers

Achtergrond

Looptijd 6 februari t/m 21 februari

- 575 medewerkers uitgenodigd: vast dienstverband, tijdelijk dienstverband, inhuur en Ability
- Responspercentage 33%, 188 respondenten vragenlijst afgerond
- Uitkomst wijkt max. 5,9% af van werkelijke situatie

- Communicatie via e-mail of brief (uitnodiging met unieke code), nieuwsberichten op intranetten en leidinggevenden

Doel: medewerker kans geven om mening, ideeën en visie te delen

- Waardevolle informatie, vooral open vragen en antwoorden
- Geen harde cijfers i.v.m. responspercentage
- Resultaten als uit inloopsessies

RESULTATEN

Huidige gemeenten: positief en trots

Medewerkers uit alle vier gemeenten noemen positief:
- Informele, kleinschalige organisaties met korte lijnen
- Goede (werk)sfeer, vrijheid en de collega's

Ze zijn
- trots op hun pragmatische aanpak
- trots op contact met de burgers: dichtbij, klantvriendelijk en laagdrempelig

Medewerkers van de gemeenten De Marne en Eemsmond noemen expliciet:
- Verantwoordelijkheid die heerst onder medewerkers

Huidige gemeenten: sterke punten van de anderen

Waar zijn de andere drie gemeenten goed in? Wat brengen zij in bij de nieuwe gemeente?

- Bijna de helft (47%) geeft aan dat er niets in hen opkomt

- Medewerkers van **Bedum** noemen o.a. kennis en burgerparticipatie bij de andere gemeenten
- Medewerkers van **De Marne** roemen de andere gemeenten o.a. om hun kennis en communicatie
- Medewerkers van **Winsum** noemen o.a. kennis en burgerparticipatie in de andere gemeenten (met name De Marne)
- Medewerkers van **Eemsmond** noemen o.a. toerisme en recreatie (met name De Marne) en burgerparticipatie in de andere gemeenten

- Men roemt haven en industrie in de gemeente Eemsmond

Nieuwe gemeente: waarden

Wat zijn de belangrijkste waarden van de *nieuwe* organisatie? Waar staat de nieuwe organisatie voor?

Nieuwe gemeente: waarden

Hoe moeten inwoners de nieuwe gemeente zien?

Nieuwe gemeente: waarden

- De burger moet centraal staan: **burgernabijheid**
- 80% (helemaal) eens dat medewerkers verbinding leggen met inwoners: **proactief naar buiten**
- 57% vindt dat **college** vanuit locaties **in dorpen en kernen** moet werken: niet elke dag op gemeentehuis

De nieuwe gemeente is verantwoordelijk voor **wettelijke taken**
- Hoeft deze volgens 48% niet per se zelf uit te voeren
- 29% vindt dat dit wel moet

De nieuwe gemeente moet volgens:
- 77% gaan voor **participatie** en een **faciliterende rol**
- 79% **maatwerk** leveren en per situatie naar oplossing zoeken
- 59% met **kaders in plaats van regels** gaan werken

- **24-uurs dienstverlening**: slechts 20% vindt dat nieuwe gemeente dag en nacht bereikbaar moet zijn

Nieuwe gemeente: absoluut mee doorgaan

- Doorgaan met centraal stellen van burger door: betrokkenheid tonen, samenwerken, goede dienstverlening, voorzieningen op peil houden (zodat dorpen leefbaar blijven) en werkgelegenheid creëren
- Verdere invulling geven aan burgerparticipatie

Nieuwe gemeente: direct mee stoppen

46% van de medewerkers geeft aan dat er niets in hen opkomt.

- Stoppen met onnodige regelgeving
- Sneller besluiten nemen
- Geen projecten met weinig kans van slagen opstarten
- Geen onnodig geld uitgeven / verspillen
- Minder extern en tijdelijk personeel

Nieuwe gemeente: zorgen over de nieuwe organisatie

- Cultuurverschillen tussen verschillende organisaties en gebieden
- Niet alleen interne, maar vooral ook externe communicatie naar burgers: sluit mogelijk niet meer aan

Dienstverlening: contact met de gemeente over 5 jaar

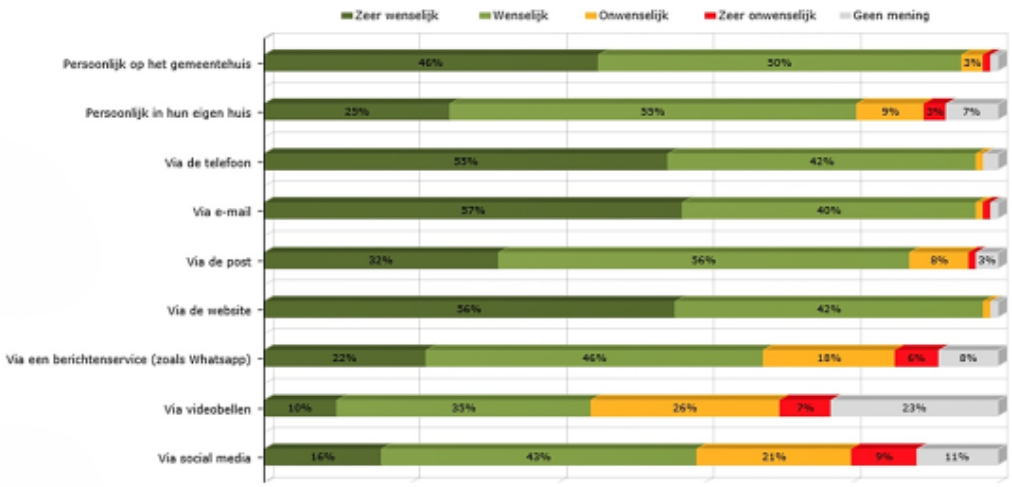

- Vrouwelijke medewerkers vaker voorstander van huisbezoeken
- Voor vrouwelijke medewerkers contact via social media en videobellen vaker (zeer) wenselijk

Dienstverlening: aandacht

Aan welke onderdelen van gemeentelijke dienstverlening moet na herindeling meeste aandacht worden besteed?

- Vooral **mannelijke medewerkers** prioriteit aan kwaliteit woonomgeving (33% vs 18%)
- Kwaliteit van gemeentelijke communicatie vaker genoemd door **vrouwelijke medewerkers** (29% vs 15%) en **medewerkers van 18 tot 39 jaar** (43%)
- Snelle dienstverlening vooral voor **Winsum** onderdeel dat aandacht verdiend (36%)
- In **Eemsmond** is snelle dienstverlening **veel minder vaak** punt van aandacht genoemd (8%)

De nieuwe gemeente: belangrijke beleidsterreinen

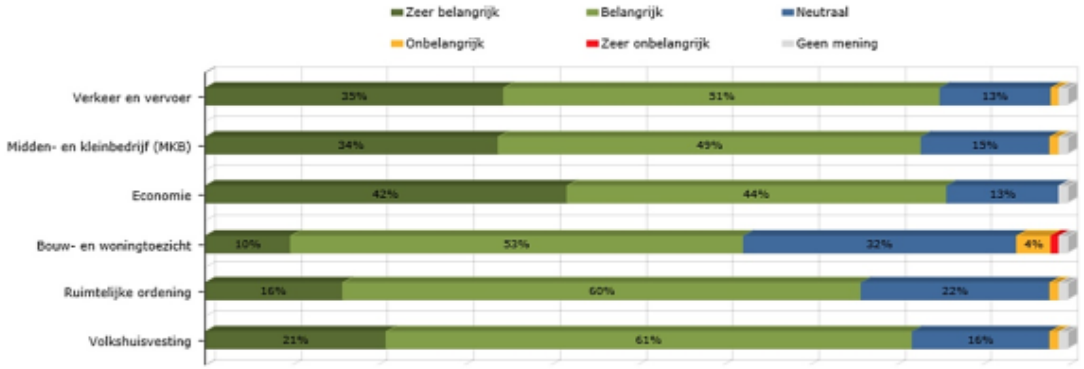

- Medewerkers Eemsmond vinden Economie significant belangrijker. Ook hechten zij, in vergelijking met de andere gemeenten, meeste belang aan Midden- en kleinbedrijf.

De nieuwe gemeente: belangrijke beleidsterreinen

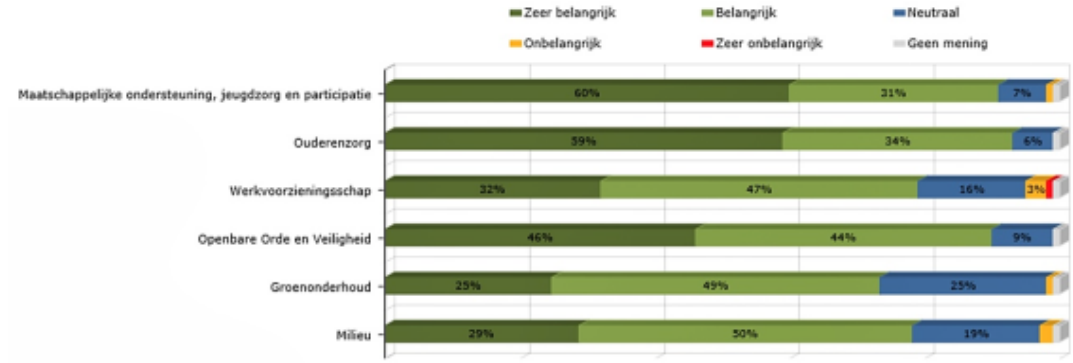

- Met name in Winsum en De Marne extra waarde gehecht aan Werkvoorzieningsschap
- Voor medewerkers van 55 jaar en ouder Ouderenzorg belangrijker dan voor jongere medewerkers

De nieuwe gemeente: belangrijke beleidsterreinen

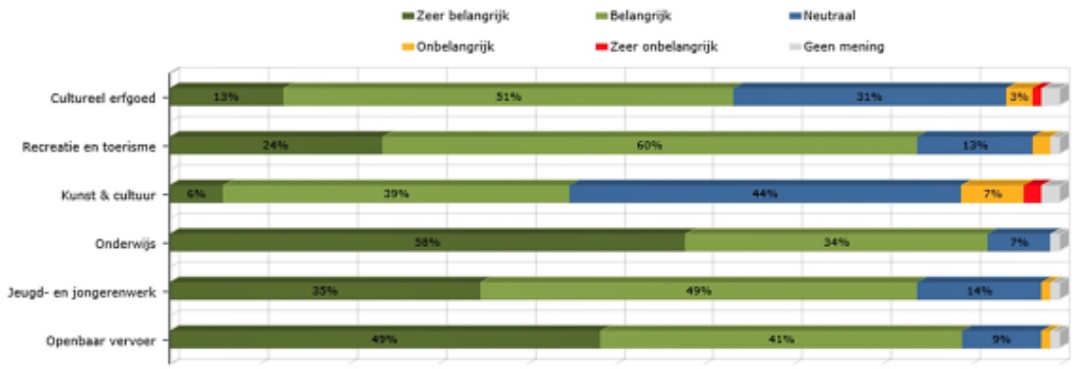

- 84% vindt Recreatie en toerisme (zeer) belangrijk, wordt belangrijker gevonden naarmate leeftijd toeneemt
- Naarmate leeftijd toeneemt wordt Kunst & cultuur als belangrijker gezien
- Onderwijs wordt iets minder belangrijk gezien in Bedum
- Openbaar vervoer voor 90% (zeer) belangrijk, naarmate leeftijd toeneemt nog vaker (zeer) belangrijk

De nieuwe gemeente: interne organisatie

- 72% vindt dat medewerkers **binding** moeten hebben **met gebied** waarin ze werken. Oudere medewerkers vinden dit nog belangrijker dan jongere collega's.
- Volgens 78% moet **college van B&W dichtbij medewerkers** staan
- 43% vindt dat **leidinggevenden nodig** blijven, met een **duidelijke rolverdeling** tussen leidinggevende en medewerker (70%)
- Door omvang van organisatie vindt **minder dan helft** het noodzakelijk om **alle collega's te kennen** (43%)
- 59% ziet het **niet** zitten om straks **met alle medewerkers op één locatie** te zitten (met name 40+)
- **Uitbesteden maken van beleid** aan externe professionals: 79% is het hiermee **(helemaal) oneens**
- **Uitvoerende werkzaamheden**: volgens meerderheid (62%) **niet uitbesteden**

De nieuwe gemeente: werken

- Voor 89% belangrijk om **altijd en overal bij hun gegevens** te kunnen
- Twee derde (68%) vindt het belangrijk om een **eigen vaste werkplek** te houden

(Zeer) belangrijk:
- Stellen van prioriteiten (97%)
- Plannen wat je wilt doen (93%)
- 'Nee' durven zeggen (91%)
- Haalbare doelstellingen vooropzetten (87%)

- Twee derde ziet **sorteren en weggooien** (65%) als belangrijk
- Net als **het werk afstemmen op eigen ritme** (64%), Bedum en Winsum hechten hieraan extra waarde
- Voor drie op de vijf is **delegeren** (60%) en een een **opgeruimd bureau** (58%) belangrijk

De nieuwe gemeente: werken

Wat vind je ervan dat je straks in de nieuwe gemeente werkt? Licht je antwoord toe.

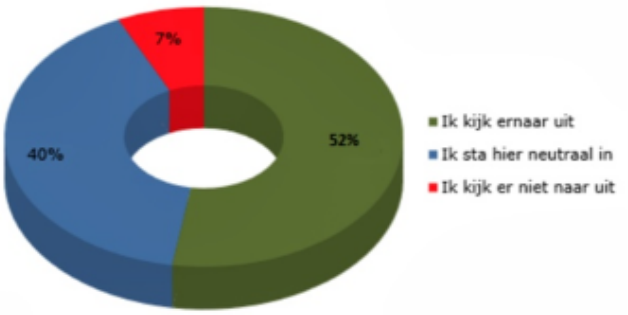

- Helft medewerkers kijkt er naar uit, zij zien nieuwe kansen en uitdagingen
- Door samenwerking staan de vier gemeenten straks sterk, het levert extra kennis op en mogelijk verdere professionalisering van de organisatie
- Medewerkers zien kansen om zichzelf verder te specialiseren
- 40% staat neutraal tegenover het werken in de nieuwe organisatie, zij kijken de kat uit de boom

Bijlage 6. De overheidsparticipatietrap (Raad voor het openbaar bestuur)

Aan de rolverandering van de overheid ligt niets minder dan een paradigmashift ten grondslag. Het gaat niet (alleen) meer om het vergroten van de beïnvloedingsmogelijkheden voor burgers, organisaties en bedrijven via participatieve instrumenten. Die gaan er immers van uit dat de overheid iets wil en daarvoor burgers mee wil krijgen. De omslag begint juist door ervan uit te gaan dat wat nodig is in de eerste plaats groeit in de samenleving en haar gemeenschappen. Daarop volgend ontstaat vanuit die samenleving mogelijk de behoefte aan ondersteuning vanuit de overheid.[2]

Het is een nieuwe overheid die aan de slag moet met die ruimere definitie van publieke waarde.

Een nieuwe overheid weet zich afhankelijk van de kennis en ervaring die in de samenleving aanwezig is. Die overheid laat dus niet alleen uitvoeringstaken los, maar is ook bereid daarbij de benodigde bevoegdheden en verantwoordelijkheden over te dragen. Gebeurt dat niet, dan blijft het oude discours gelden waarbij de overheid uitmaakt wie waarover mag meedenken en meebeslissen. De bepleitte paradigmashift verbeeldt ook de nieuwe fase waarin maatschappelijke ondernemingen terechtkomen nu het besef groeit dat het publieke eigenaarschap van onderwijsorganisaties, zorginstellingen en wooncorporaties bij leerlingen en hun ouders, patiënten en huurders ligt. Bij de uitvoering van de publieke taken van maatschappelijke ondernemingen moet de logica van de markt noch die van de overheid leidend zijn, maar de lange termijn-behoeften van de samenleving.

Voor de oude situatie werd een participatieladder voor burgers bedacht. In het nieuwe discours is het particuliere initiatief leidend en daarbij moet worden geëxpliciteerd welke rol de overheid moet of wenst te spelen. De Raad voor openbaar bestuur introduceert daarom de *overheidsparticipatietrap*.

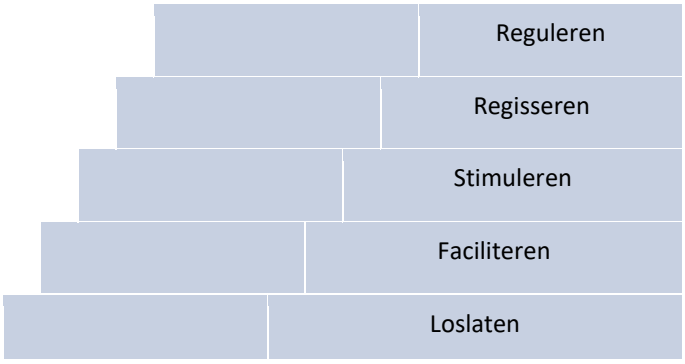

Loslaten ~ Wanneer de overheid een taak helemaal loslaat, heeft ze inhoudelijk noch in het proces enige bemoeienis.

Faciliteren ~ De overheid kiest een faciliterende rol als het initiatief van elders komt en zij er belang in ziet om dat mogelijk te maken.

Stimuleren ~ Een trede hoger heeft de overheid wel de wens dat bepaald beleid of een interventie van de grond komt, maar de realisatie daarvan laat ze over aan anderen. Ze zoekt slechts naar mogelijkheden om die anderen in beweging te krijgen.

[2] Vgl. Van Twist 2008 en Van Twist c.s. 2009

Regisseren ~ Wanneer de overheid kiest voor regisseren, betekent dat ook andere partijen een rol hebben maar dat de overheid er belang aan hecht wel de regie te hebben.
Reguleren ~ Bovenaan de trap staat het zwaarste instrument dat de overheid kan inzetten, namelijk regulering door wet- en regelgeving. Als consequentie van dit middel kan de overheid regels ook handhaven en overtreding daarvan sanctioneren. Het instrumentarium van reguleren benadrukt dat de overheid daar waar het onder meer gaat over vraagstukken van orde en veiligheid altijd in een verticale verhouding tot haar burgers staat.

Het pleidooi van de Raad in dit advies en eerder in *Vertrouwen op democratie* dat de overheid beter moet anticiperen op de horizontale verhoudingen in de publieke ruimte, betekent geenszins dat de Raad vindt dat de verticale relatie die de overheid onmiskenbaar met mensen heeft te onderhouden op enigerlei wijze ter discussie staat.

Voor alle duidelijkheid en zeer waarschijnlijk ten overvloede: voor de overheid bestaat niet één ideale of beste rol. Per situatie en per onderwerp zullen politiek en bestuur moeten bepalen én expliciteren welke rol zij voor de overheid zien weggelegd. Reguleren blijft ook na de genoemde paradigmashift een instrument dat de overheid veelvuldig zal inzetten. Tegelijk betekent de bepleite omslag wel dat politici en bestuurders vaker voor een bescheiden profilering kiezen.

Bron: Raad voor het openbaar bestuur, *Loslaten in vertrouwen. Nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving*, december 2012